

Petar STRČIĆ

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

OTOK KRK U DOBA “POSLJEDNJEGA” DALMATOFONA ANTONA UDINE BURBURA (XIX. ST.)

U XIX. st. otok Krk dio je pokrajine Istre u austrijskom dijelu Habsburške Monarhije. Gospodarski oporavak nakon Napoleonovih ratova poništila je u drugoj polovici XIX. st. propast privrede zasnovane na jedru i vinogradu; počinje znatno iseljavanje. Gotovo su svi otočani Hrvati, ali do 80-ih godina vlada uska talijanaško-talijanska grupa, čije je zadnje uporište grad Krk. Ona nije dala značajnijih pripadnika, a od Hrvata osobito se ističu D. Vitezić (jedan od vođa preporodnog pokreta u pokrajini) te povjesničari, slavisti i filolozi I. Črnčić, I. Milčetić i D. A. Parčić. Otok je pokrajini dao prvog urednika prvoga trajnoga hrvatskoga glasila, prvu instituciju s hrvatskim imenom – čitaonicu i prvu hrvatsku gimnaziju. Na otoku su bile i dvije tiskare. Krčki biskup A. Mahnić započinje osnivanje *Staroslavenske akademije*, hrvatskoga katoličkog političkog pokreta i pokretanje široke izdavačke djelatnosti. M. G. Bartoli proučava dijalekt staroga romanskog dalmatskog jezika – veljotski, čiji su zadnji ostaci sačuvani u gradu Krku. Prema službenomu mišljenju filološke znanosti zadnji govornik toga jezika Anton Udina Burbur poginuo je 1898.; no, taj Tuone Udaina ipak nije bio i zadnji poznavalac veljotskoga.

1. U bogatoj povijesnici otoka Krka¹, koja je duga više tisuća godina, zabilježena je prisutnost niza većih ili manjih etničkih skupina, od kojih je gotovo svaka ostavila poneki jezični ili drugi trag². Među etničkim i narodnosnim skupinama

¹ O povijesti o. Krka usp. Mihovil Bolonić-Ivan Žic Rokov, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb, 1980., i Petar Strčić, *Prilog za sintezu povijesti o. Krka. (S izborom literature)*. Arhivski vjesnik, XXII, 31, Zagreb, 1989, str. 31–52, te lit. u sljedećim bilješkama.

² O tim etničkim, narodnosnim i drugim kretanjima usp.: Ivan Črnčić, *Najstarija povijest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*, Rim, 1867.; Giambattista (Giovanni Battista) Cubich, *Alcuni pochi cenni spettanti l'economia agraria dell'isola di Veglia*, Rijeka, 1840., *Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia*, Trst, 1874., *Notizie storiche sull'isola di Veglia*,

koje su se na Boduliji³ trajno zadržale osobit prilog dali su i pripadnici naroda proisteklih od gospodara znatnog dijela europskoga, azijskog i afričkog ozemlja – od Rimljana⁴. Činjenicom da su njihovi potomci u XIX. st. osobito se dičio i znatan dio građana grada Krka te nekoliko pojedinaca⁵ na ostalom dijelu istoime- na otoka, u šest višestoljetnih općinskih zajednica koje su u cjelini bile hrvatske⁶. Stoljeće je to devetnaesto, znameniti "vijek nacija", razdoblje talijanskoga Risor- gimenta, ali i ilirskog pokreta odnosno hrvatskoga narodnog preporoda; ta dva kapitalna povijesna pokreta imaju međusobnih doticaja⁷, ali prvi od njih ima slabije, a drugi znatnije odjeke na o. Krku⁸. Doba je to Antona Udine Būrbura⁹

Trst 1875., i *Documenti di isola di Veglia*, Trst, 1875. (o Johannu Kubicu/Cubichu i njegovim radovima usp. Antonio Felice Cubich, *Giambattista Dr. Cubich*. La Bilancia, Rijeka, 6.7.1876., str. 3; Radmila i Marijan Matječić, *Ars Aesculapii. Prilozi za povijest zdravstvene kulture Rijeke i Hrvatskog primorja*, Rijeka, 1982., str. 105–116); Petar Skok, *Studi toponomastici sull'isola di Veglia*, Archivio glottologico italiano, Torino, XXI, 1–2, 1927., str. 85–106, XXIV, 1930., str. 19–35, XXV, 1933., str. 113–137, XXVIII, 1936., str. 54–63, XIX, 1938., str. 113–119, p. o., i *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima, Toponomastička ispitivanja*. Zagreb, 1950., str. 11–34 te 2. karta u sv. 2. (...) (*Kazala i karte*).

³ Mate Suić, *Bodul. Prilog antroponimiji i toponimiji istočnojadranskog područja*. Onomastica jugoslavica, sv. 13, Zagreb, 1989., str. 21–27; Petar Strčić, *Mate Suić o postanku imena Bodul*, Historijski zbornik, sv. 48, Zagreb, 1995., str. 281, i *Bodul i Bodulija*, Krčki kalendar 1996., Rijeka, 1995., str. 87–91.

⁴ Usp., npr., Petar Skok, *O simbiozi i nestanku starih Romana u Dalmaciji i na Primorju u svijetlu onomastike*, Razprave, IV, Ljubljana, 1928., str. 1–42 i *Problem romanstva i slavenstva na našim ostrvima*. (...) *Krk*. (...) *Jadranska straža*, XIV, Split, 1940., str. 229–230; usp. i Skokove radove u bilj. 2.

⁵ Usp. G. Cubich, n. dj. u bilj. 2, te Anna Maria Fiorentin, *Veglia la "Splendidissima civitas curictarum"*, Pisa, 1. izd., 1993., 2. izd., 1994. (knjiga je prevedena na hrvatski jezik i prihvaćena za objavljivanje u »Posebnim izdanjima« Povijesnog društva o. Krka te u »Krčkom zborniku«) i *Nel Camaro un'isola. Racconti*. Pisa, 1997.

⁶ Te se hrvatske zajednice – Baška, Dobrinj, Dubašnica, Omišalj, Punat i Vrbnik (s pripadaju- ćim selima i zaseocima) međusobno razlikuju u govoru, narodnoj pjesmi, plesu, nošnji itd. O tome ima objavljen znatan broj radova; neke usp. u bilješkama u ovome članku. Usp. i Krčki zbornik, sv. 1–40, Krk, 1970.–1999.

⁷ Usp., npr., A. Anzilotti, *Italiani e Jugoslavi nel Risorgimento*, Rim, 1920.; *Italia del Risor- gimento e mondo danubio-balcanico*, Udine, 1958.

⁸ Lit. u bilj. 1. Usp. i C. Pagnini, *Risorgimento e irredentismo nella Venezia Giulia*, Gorica, 1994.

⁹ Naglasak na *ù* stavio je Matteo Giulio Bartoli u rezultatu svoga velikoga istraživačkog pot- hvata: *Das Dalmatische. Altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der Apeninno-Balkanischen Romania. I. Einleitung und Ethnographie Illyriens. Mit Einer Karte*. IV., Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung. II. Romanische Dialektstudien, Heft I. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften. Beč 1906. (...). V (...). II. *Glossare und Texte – Grama- tik und Lexikon*. (...) Heft II. (...) Na v. mj.; no, u sv. II., na str. 158 istodobno ima i *ú* i *ù*; Petar Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split, 1986., str. 65, stavlja drukčiji naglasak: *Burbūr*. – Prvu ocjenu toga djela u nas – »ne toliko o romanističkom njenom dijelu, koliko o slavističkom, koji je za nas važniji« i u kojemu je Bartoli »pokušao (...) rekonstruirati gramatiku« Talijana »koji su u srednjem vijeku obitali u dalmatinskim gradovima i govorili posebnim jezikom (neka se ne zamjenjuju sa Talijanima!)« – usp. Petar Skok, *Bartoli, Das Dalmatische*, Nastavni vjesnik, XX,

(Tuone Udaina) iz grada Krka¹⁰, za kojega se općenito smatra da je posljednji poznati dalmatofon¹¹, znalac veljotskoga, posljednjega ostatka dalmatskog jezika – kako ga je nazvao Ascoli¹².

U XVIII. st. Alberto Fortis u više je navrata posjećivao istočnu obalu Jadrana, pa je bio i na o. Krku; o utiscima javljao je u svom trećem pismu britanskom poslaniku Johnu Strangeu u Veneciji¹³. U gradu Krku (u kojem, kaže, ima 1.500, a na cijelom otoku 15.000 stanovnika) i u njegovoj okolici primijetio je da stanovnici govore trima romanskim govorima. Stanovnici grada su do početka 18. st. govorili vlastitim dijalektom, koji donekle sličí furlanskomu. Tada, kada je Fortis posjetio otok, u gradu je uglavnom u upotrebi bio mletački dijalekt. U nekoliko okolnih sela stari je krčki jezik još uvijek u upotrebi. U nekim drugim, pak, selima, naročito u selu Poljica, govori se Fortisu nepoznatim dijalektom, za koji je on mislio da je "žargon" od kranjsko-slavenskog, latinskog i talijanskog¹⁴.

Zagreb, 1912, str. 451–455. – Bartolijevo ime nalazi se u svim značajnijim enciklopedijama i leksikonima te se gotovo redovito spominje dalmatski odnosno veljotski jezik (usp. npr. *Enciclopedia italiana di scienza, lettere ed arti*, obje *Hrvatske enciklopedije*, obje *Enciklopedije Jugoslavije*, *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, *Hrvatski biografski leksikon*, *Hrvatski leksikon*, *Hrvatski opći leksikon*, *Leksikon Minerva*). O Bartoliju (iz Labina, 22. 1. 1873.–Torino, 20. 1. 1946.; talijanski jezikoslovni znanstvenik i sveučilišni profesor u Torinu te urednik i političar) napose usp. Giuseppe Vidossi, *Matteo Bartoli. Ricordi d'un compagno di scuola. Il suo contributo all'esplorazione linguistica dell'Istria*. Atti e memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia patria, sv. 1., n. s. (53), Venecija, 1949., str. 7–26; Giacomo Devoto, *Matteo Bartoli*, *Pagine Istriane*, numero speciale, I, 4, Trst, 1.11.1950., str. 284–285; Mirko Deanović, *Bartoli, Matteo*, *Hrvatska Enciklopedija*, sv. 2, Zagreb, 1941., str. 259, i *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 1, Zagreb, 1955., str. 382 i sv. 1, 1988., str. 515; August Kovačec, *Bartoli, Matteo Giulio (Matej)*, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb, 1983., str. 484–486.

¹⁰ Iako to nije naznačeno u pozivnim materijalima za održavanje IV. Skokovih etimoloških susreta u organizaciji Razreda za filološke znanosti HAZU (Vjećnica Grada Krka, o. Krk, 6.–7. II. 1998.), u okviru kojih je pročitán sažetak ovoga članka, taj međunarodni znanstveni skup zapravo je bio posvećen Antonu Udini zvanom Burbur iz grada Krka, koji je u blizini rodnoga mjesta tragično preminuo pred stotinu godina, u lipnju 1898. godine (u enciklopedijskim i leksikonskim natuknicama o Bartoliju i dalmatskom-veljotskom jeziku – usp. prethodnu bilješku – pokatkad se spominje i Burbur). Usp. Franjo Matejčić, *Počeli IV. Skokovi etimološki susreti*, *Primorsko-goranski dnevnik*, III, 587, Rijeka, 7. 11. 1998., str. 6.

¹¹ Usp. poglavlje 7. ovoga članka.

¹² Graziadio Isaia Ascoli nazvao ga je *veglioto* (Mirko Deanović, *Bartoli, Matteo*, *Enciklopedija Jugoslavije*, n. dj., u bilj. 9). – Usp. lit. u bilj. 9 te u drugim bilješkama kao i npr. Bernhard Rosenkranz, *Die Gliederung des Dalmatischen*, *Zeitschrift für romanische Philologie*, 71, Tübingen, 1954., str. 269–279, i Žarko Muljačić, *Die slavisch-romanische Symbiose in Dalmatien in structureller Sicht*, *Zeitschrift für Balkanologie*, 5, 1967., str. 51–70.

¹³ Rudolf Maixner, *Fortisovo putovanje po Hrvatskom primorju*, *Hrvatsko kolo*, V, 3, Zagreb, 1952., str. 171–176, str. 175–176.

¹⁴ Isto te Alberto Fortis, *Put po Dalmaciji*, Zagreb, 1984., str. 283; Žarko Muljačić, *Über zwei Krkrumänische Texte aus dem 18. Jahrhundert*, *Zeitschrift für Balkanologie*, XII, 1, München, 1976., str. 51–55; usp. i Žarko Muljačić, *Nepoznati podaci o našim ljudima i krajevima u »Apendiks« Fortisova djela Travels into Dalmatia, London 1878.*, *Radovi Centra JAZU*, sv. 22–23, Zadar, 1976., str. 97–110.

Romanski jezik s ostacima staroromanskoga krčki polihistor iz Vrbnika Ivan Feretić u svome neobjavljenom djelu o otoku Krku 1819. god. nazvao je "Ćuski", jer je osnovni simbol u grbu grada Krka ćuk¹⁵, pa su Krčane stanovnici s obližnjega kopna i iz (tadašnje) Rijeke podrugljivo zvali "ćuki", što je blisko talijanskomu *ciuco* – 'tovar', 'magarac'; a i Hrvati s otoka Krka bi znali reći: »Ali si pravi ćuk!«, tj. glupan¹⁶.

Svećenik Ivan Feretić – do sada prvi poznati hrvatski narodni preporoditelj s Kvarnerskih otoka¹⁷ – napisao je da se u doba vladanja Rimljana u gradu Krku govorilo latinski, u doba Mlečana talijanski, »i ovvi jest sada u Gradu Kerschomu jazik poglaviti; jer nije u gnjemu, ja virujem Dusce jedne, koja sada ne razumi i Slavinski«¹⁸. I dalje: »U istomu Gradu povisce Slovinskoga, Latinskoga i Italienskoga, ima i jazik vlaschi, kojega oppchienó zovu jazik Chiuschi¹⁹. I jest jedno pokvarenje, i smiscanje jazika Italienskoga (...)«, tako da "dobar Italian"

¹⁵ Ivan Feretić svoje je veoma opsežno djelo napisao na hrvatskome jeziku, ali je naslov dao i na latinskom jeziku: *Fragmen Historiae Civitatis et insulae Veglae. Opus criticum. (Opus criticum je naknadno upisano, op. P.S.). Nobilissimis notis illustratum et locupletatum atque ex optimis probatae fidei Historiographis et Geographis depromptum et in hoc mediocre exemplar brevi metodo, symplici stylo ac materna lingua, verissime, in quantum licuit, conscriptum et redactum. Studio et Labora Ioannis Ferretich parochialis et Decanalis (Decanalis je naknadno upisano, op. P.S.) Ecclesiae Verbenicensis sacerdotis. Komad skazanja i povidanja od grada i Ottoka Kersckoga illiti Veglsckoga. Dillo ogovorno (Dillo ogovorno je naknadno upisano, op. P. S.). Priplemenitimi bilistikami ukraseno i obbogachieno ter iz privridnih i privirnih Skazanja piscalaczah, i Zemglio-piscalacah, izvadjeno, i u ovu sridgniu kgnigu kratkim nacinom, prostim govorenjem, i Materinskim jezikom virno, u koliko bi moguchie, slozeno, i ispisano. Pomognio i trudom Popa Ivana Ferretichia Plovanske, i Starescinshe illi decanalske (naknadno upisano, op. P.S.) Crikve Verbnische Redovnika. (1819). Iz umetaka je vidljivo da je Feretić djelo napisao ili počeo pisati prije 1815., jer je te godine Vrbnik postao dekanat. O Feretiću usp. Ivan Milčetić, *Manji prilozi za povijest književnosti*, Grada za povijest književnosti, sv. 7, Zagreb, 1912., str. 329–361; Petar Skok, *Feretićeve prevod »Pjesme nad pjesmama«*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, XIII, Beograd, 1928., str. 59–74; Mihovil Bolonić, *O životu i djelu Ivana Feretića (1769–1839)*, Krčki zbornik, sv. 1, Krk, 1970., str. 285–349 i *Uz Feretićeve prijevode »Pjesme nad pjesmama«*, Bogoslovska smotra, sv. 2–3, Zagreb, 1970., str. 50–263; Mirjana Strčić, *Temelji književne epohe. Svećenici u hrvatskom narodnom preporodu Istre i Kvarnerskih otoka*, Pazin–Rijeka, 1994., str. 31–58 i *Feretić, Ivan*, Hrvatski biografski leksikon, sv. 4, Zagreb, 1998., str. 167–168, s literaturom. Dijelovi Feretićeve teksta: 5. *Latinski, talijanski, "Ćuski" i "Vlaški" jezik na Krku godine 1819. (Napisao pop Ivan)*, objavljeni su u Pučkom prijatelju, IV. II, Krk, 1903, str. 87–88.*

¹⁶ Ivan Milčetić, *Sitniji prilozi*, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, sv. 9, Zagreb, 1904., str. 18.

¹⁷ Isto.

¹⁸ I. Feretić, n. rkp., poglavlje *O jaziku ovvoga Kersckoga Ottoka i svega Illiria*, str. 33–44, s brojnim dodacima i umetcima u samom tekstu, kao i na nizu umetnutih papira. Taj tekst Snježana Hozjan i Petar Strčić priređuju za objavljivanje, uz uobičajeni znanstveni komentar. Poglavlje je prethodno bilo numerirano kao VII, ali je naknadno dodano I., te je pretvoreno u VIII. Riječi i svega Illiria dodane su naknadno. Navod je na str. 43 rukopisa.

¹⁹ Podvučeno je u rukopisu.

slabo »sctogodare od gniega razumi, i koje poznanstvo prima«. Dalje Feretić nabroja nekoliko riječi iz toga ćuskoga jezika, npr., Vanc 'Vrbnik', Vicla 'Veglia', Basalca 'crikva', vagn 'vino', pun 'kruh' itd. Upozorava i na to da u krčkoj župi Poljica (u zapadnom dijelu o. Krka) postoji zaseban jezik, »kojega onni opchienó zovu jazik Vlaschi«²⁰; Feretić smatra da su Vlasi, tj. Poljičani na o. Krku potomci Japoda²¹. Feretić, dalje, daje paralelno tekst »Otce nas Slavinski« i »Otce nas Poglishi«²². Na naknadno umetnutom papiru Feretić je pojasnio da je osobno provjerio u Cigana iz Bugarske ili Banata, koji su stigli na otok, da je njihov jezik sličan vlaškom u Poljicima te da se zove »Vlaschi, Karavlaschi, i Bulgarski«²³. Miklošič je, pak, od Cubicha²⁴ preuzeo poljičke molitve *Oče naš* i *Zdravo Marija*, za koje smatra da su rumunjskim jezikom izgovorene; i slovenski pisac Jakov Zupan smatra ih rumunjskima, a poslao mu ih je (prije 1825.) Nikola Udina Algarotti, rođen u Krku; da su to rumunjsko-hrvatski izgovorene molitve, mislio je i Jagić²⁵. Petar Skok se kritički osvrtao na neke prinose rumunjskih stručnjaka o krčkom vlaškom govoru²⁶. Smatra se da je Mate Bajčić iz poljičke

²⁰ Isto.

²¹ Isto, str. 43.

²² Isto, str. 44.

²³ Umetnuti papir nalazi se između str. 43 i 44. Feretićev tekst, ali ne sasvim u izvornom obliku, tiskan je u Pučkom prijatelju, IV, 11, Krk, 1903., str. 87–88, u seriji izvoda i prepričanoga teksta iz navedene Feretićeve povijesti o. Krka: 5. *Latinski, talijanski, "Ćuski" i "Vlaški" jezik na Krku godine 1819. (Napisao pop Ivan)*. Tada se još nije znalo da je autor Feretić. I. Milčetić, *Štitići*, n. dj., poglavlje *Vlaški i romanski jezik na Krku*, str. 14–16, donio je prijepis iz Feretića o ćuskom krčkom i vlaškom poljičkom jeziku prema prijepisu koralnoga vikara Mata Polonija (poput Feretića bio je iz Vrbnika). Isto, str. 13, bilj. 13, str. 14, bilj. 1. Tekst ne donosi doslovne Feretićeve riječi.

²⁴ V. bilj. 2.

²⁵ I. Milčetić, n. dj., str. 12–13. – O Nikoli Udini-Algarottiju usp. u poglavlju 6 ovoga našeg članka. – Mihovil Bolonić (*Pet stoljeća naših sela*, u: *Otok Krk. Zapadni dio*. Posebno izdanje Povijesnog društva o. Krka sv. 9, i Krčki zbornik, sv. 16, Krk, 1986., str. 28, govori da je knez Krčki Ivan VII. oko 1460. u Poljica i na područje Dubašnice doveo Vlahe, »među njima i Rumunje«; na str. 30 govori o doseljenicima Hrvatima i Vlasima. Ivan Žic (*Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću*, Krčki zbornik, sv. 7, Krk, 1976., str. 183–194) također govori o naseljavanju Murlaka i Hrvata; kaže (str. 130): »Navedena prezimena Murlaka sva su hrvatska«; ne donosi argumente za to. Međutim, sva ta prezimena nisu hrvatska. Na drugome mjestu (str. 191) kaže, pak, da je knez Ivan VII. doveo s »hrvatskog kopna oko 200 hrvatskih obitelji, koje su nazvali Murlacima«; sada dopušta: »Među njima je vjerojatno bila po koja obitelj murlaškog, to jest rumunjskog ili ilirsko-rumunjskog porijekla«. Međutim, drugi pisci (i popularnih izdanja) netočno tvrde da su Dubašljani potomci samo »starosjedilaca Hrvata«, još u 7. st., da je »stanovništvo Dubašnice bilo uvijek hrvatsko« te da je knez Ivan doveo Hrvate s kopna (Antun Zec, *Dubašnica jučer, danas*, Dubašnica, 1969., str. 3–4); drugi, pak, govore da su svi bili katolici i Hrvati, »osim nekoliko prebjega pred Turcima, koji su bili rumunjskog podrijetla. Knez te doseljenike naziva Vlasima, a u latinskim i talijanskim spisima nazivaju se Murlaci« (Antun Turčić, *Dubašnica. Sveta baština i duhovni zov*. Dubašnica, 1996., str. 11).

²⁶ Petar Skok, *Iz rumunjske literature o balkanskim Vlasima*, Glasnik Skopskog naučnog društva, II, 1–2, Skoplje, 1926., str. 297–313, III, 1927., str. 293–308.

župe – umro je 1875. godine, a imao je preko 80 godina – sa svojom ženom posljednji govorio tim jezikom; potkraj XIX. st. u Malinskoj još je živjela žena »koja znade nešto vlaški«, kaže Milčetić 1884. godine²⁷. Bajčići su selo u susjedstvu, u poljičkom dijelu o. Krka²⁸. Taj Bajčić – nadimkom Gašpoviće – sa svojom djecom govorio je hrvatskim jezikom, čakavski, ali ti su potomci ipak ponešto znali od toga krčkorunjskoga svojih predaka²⁹.

2. Anton Udina Burbur u jezikoslovnoj je znanosti, napose u romanistici, veoma dobro poznat³⁰, ali u povijesnim znanostima veoma slabo te ga se i ne spominje u radovima o povijesti otoka Krka pisanim na hrvatskom jeziku³¹; samo u jednom tekstu – koliko je nama zasad poznato – sa žaljenjem se napominje da su »u 19. st. iščezli ostaci zanimljiva, romanskog, starog 'veljotskog' dijalekta u gradu Krku«³², iako je u svojoj knjizi na njega već 1874. god. pozornost svratio i Giambattista Cubich (Johann Kubich), doseljenik iz Gorice, krčki liječnik i pisac radova o. Krku³³. To nije čudno: kad se u hrvatskom tekstu, npr., govori o običajima grada Krka, onda se piše tako da čitalac gotovo i ne primijeti da se radi o talijanskim običajima u tome gradu³⁴, pa je na to bilo trebalo upozoriti hrvatske čitatelje na drugome mjestu³⁵.

²⁷ I. Milčetić, *Sitnji prilozii*, n. j., str. 51–52.

²⁸ O tom dijelu o. Krka više u *Otok. Krk, Zapadni dio*, n. zbornik.

²⁹ M. Bolonić, *Pet stoljeća*, n. dj. str. 25.

³⁰ V. bilj. 9 i dr. – Ušao je i u neke enciklopedijske i leksikonske natuknice o dalmatskom jeziku; o tome jeziku u enciklopedijama i leksikonima usp., npr., Carlo Tagliavini, *Dalmatica, lingua*, Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti, sv. 12, Rim, str. 243–245; Petar Skok, *Dalmatski jezik*, Enciklopedija Jugoslavije, sv. 2, Zagreb, 1956., str. 653, i sv. 3, 1984., str. 371; Žarko Muljačić, *Dalmatisch. Il dalmatico*. Lexikon de Romanischen Linguistik, II, 2, Die einzelnen romanischen Sprachen u. Sprachgebiete vom Mitte alter bis zur Renaissance. Les différentes langues romanes et leurs régions d'implantation du Moyen Âge à la Renaissance, Tübingen, 1955., str. 32–42; Radoslav Katičić, *Dalmatski (dalmatinski) jezik*, Hrvatski leksikon, sv. 1, Zagreb, 1996., str. 232. – Spominje se i u disertacijama: Roger Lee Hadlich, *The Phonological History of Vegliote*, University of Michigan, 1961. (isto, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1965, i *Fonološka povijest veljotskog*, Fluminensia, X, 1, Rijeka, 1998., str. 1–54; John V. Elmendorf, *An etymological dictionary of the Dalmatian dialect of Veglia*, University of North Carolina, Chapel Hill, 1951. (isto, str. 51); Jürgen Kristophson, *Zwei Volkstümliche Wissenschaftliche Handschriften aus Dalmatien. Edition und sprachliche Beschreibung. Disseration zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultät des Universität Hamburg*. Hamburg, 1970. – Knjiga Ive Lukežić-Marije Turk, *Govori otoka Krka*, Crikvenica, 1998., ne daje uvid i u romanske govore, kako bi se moglo shvatiti iz naslova, već samo u hrvatske govore; stoga se na stranici 10 i 11 samo spominju krčki veljotski te poljički i dubašljanski vlaški govor.

³¹ Usp. obje navedene hrvatske sinteze povijesti o. Krka u bilj. 1.

³² P. Strčić, n. dj., str. 34.

³³ Usp. n. dj. u bilj. 2.

³⁴ M. Bolonić-I. Žic Rokov, n. dj.

³⁵ Petar Strčić, *O nekim narodnim običajima grada Krka*, Krčki zbornik, sv. 33, Krk, 1995., str. 213–222, i *Narodni život i običaji otoka Krka*, knj. 2, Posebna izdanja Povijesnoga društva o. Krka, sv. 27, Krk, 1995., str. 213–222.

Takav nemar hrvatskih povjesničara o. Krka prema iščezavanju jednoga povijesnog fenomena, međutim, samo je donekle razumljiv, a vezan je uz neznatnu potku – uz izuzetno oštru nacionalno-političku borbu koja se započela voditi najprije u cislajtanijskom Istarskom okrugu (kojem je otok pripadao) i nastavila u potonjoj markgrofoviji Istri s Kvarnerskim otocima u XIX. i u početku XX. stoljeća³⁶. Presudni su ovdje bili sukobi između uskoga, vladajućega talijanaško-talijanskog sloja i potčinjenoga, apsolutno većinskoga hrvatskog puka, a uslijedile su i dvije talijanske okupacije o. Krka (kao i ostaloga dijela hrvatske obale Jadrana) do kojih je došlo poslije I. i tijekom II. svjetskoga rata.³⁷ Naime, oslanjajući se na vladavinu Rimskoga Carstva iz staroga vijeka te Mletačke Republike iz srednjega i početaka novoga vijeka, i Kraljevina Italija formirana u XIX. st. započela je djelovati na način kojim je željela dokazati da Jadran ostaje njezin zaljev³⁸. Tako su mislili o Jadranu i domaći, istarsko-kvarnerski iredentisti³⁹. Odioznost se proširila i na ostale pripadnike talijanskog naroda, pa tako i na one u gradu Krku, u kojemu su neki Talijani do 1919. ideologijski bili iredentisti, a poslije fašisti⁴⁰. Oštra konfrontacija manjine i većine na o. Krku uzrokovala je nakon 1945. godine, uglavnom, prisilni odlazak najvećega dijela Talijana grada Krka u Italiju⁴¹. Posljedica je to stoljetnoga sukoba, jer se većina Talijana

³⁶ O toj pokrajini usp. Bernard Stulli, *Istarsko okružje 1825–1860. Prvi dio. Upravni sustav – demografske prilike – gospodarska struktura*. Pazin-Rijeka, 1984.; Bernardo Benussi, *Manuale di geografia, storia e statistica del Litorale, ossia della Contea principesca di Gorizia e Gradisca, della Città immediata di Trieste e del Margraviato d' Istria, Pula, 1885., i (...) della Regione Giulia (Litorale) (...)*, 2. izd., Poreč, 1903.

³⁷ Petar Strčić, *Otok Krk 1918. Građa o Narodnim vijećima SHS i talijanskoj okupaciji 1918. godine*. Rijeka, 1968., i *Građa o talijanskoj okupaciji otoka Krka. (Od kraja 1918. do polovine 1919.)*. Rijeka, 1970.; Ljubo Karabaić, *Otok Krk 1941.*, Krčki zbornik, sv. 5, Krk, 1972., str. 85–101, i *Nekoliko podataka o NOB-i na otoku Krku 1942. (Izvadak iz rukopisa »Veza otoka Krka s kopnom i otocima za vrijeme NOR-a 1941–1945. godine)*, isto, str. 103–108; Stipe Drpić, *Pogibija Petra Franolića Barčina*, isto, str. 186–189; Ive Jelenović, *Talijanski okupator 1942. godine o Dobrinjcima. (Jedna stranica krčke povijesti)*. Krčki zbornik, sv. 1, Krk, 1970., str. 435–442.

³⁸ A. Tambora, *Cavour e i Balcani*, Torino, 1958.; Gaetano Salvemini, *La politica estera dell' Italia dal 1871 al 1914.*, Firenca, 1944.; Francesco Salata, *Il diritto d'Italia su Trieste e l'Istria*, Udine, 1962.

³⁹ Attilio Tamaro, *L'Adriatico golfo d'Italia*, Milano, 1915.

⁴⁰ O iredentizmu i fašizmu u Istri i na Kvarnerskim otocima postoji veoma opsežna literatura, i na talijanskom i na hrvatskom jeziku. Usp., npr., Angelo Vivante, *Irredentismo adriatico. Contributo alla discussione sui rapporti Austro-Italiani*, Firenca, 1912., Geneve, 1917. (franc.), Trst, 1945., 1954., 1984.; A. Sandona, *L'irredentismo nelle lotte politiche e nelle contese diplomatiche italo-austriache*. Sv. 1–3, Bologna, 1937.–1938.; Dragovan Šepić, *Talijanski iredentizam na Jadranu. Konstante i transformacije*. Časopis za suvremenu povijest, VII, 1, Zagreb, 1975., str. 5–32.

⁴¹ Usp. lit. u prethodnoj bilj. te u bilj. 1. O talijanskom egzodusu s o. Krka 40-ih godina usp. A. M. Fiorentin, n. dj. u bilj 5, a općenito s istočne obale Jadrana: E. Burich, *Esperienze di un esodo*, Rim, 1964.; A. Colella, *L'esodo dalle terre adriatiche – Rivelazioni statistiche*. Rim, 1958.; C. Colummi, L. Ferrari, G. Nassisi, G. Trani, *Storia di un esodo. Istria 1945–1956*, Trst, 1980.

u gradu Krku te nešto odnarođenih Hrvata identificirala sa stoljetnim vladarima Jadrana Mlečanima, koji su od vremena svoje stalne vladavine, od 1480. god. dalje, gospodarski upropastili do tada veoma bogat otok.⁴²

Taj sukob u XIX. st. može dobro ilustrirati, npr., presuda Kotarskog suda u Krku 1873. godine kojom je odbijena tužba seoskoga starješine Ivana Rafaela Dujmovića iz Bašćanske Drage, Hrvata, protiv općinskoga načelnika Baške Domenica di Dessanticha (Dinka Desantića), talijanaša; na Dujmovićevu tužbu da je uvrijeđen kao Hrvat sud je presudio da ga Dessantich nije nacionalno uvrijedio, jer on nije Hrvat, već Ilir ili Slaven⁴³. I taj je sukob slikovit odraz odnosa ne samo na o. Krku već i na cijeloj hrvatskoj obali Jadrana⁴⁴. U toj se situaciji sukobljenih strana Burbur našao sa svojim poznavanjem veljotskoga; naime, za njegova života taj su jezik stručno istraživali samo Talijani, ali neki od njih koristili su taj jezik samo kao još jedan dokaz talijanstva istočne obale Jadrana⁴⁵.

3. Otok Krk zajedno je s ostalim Kvarnerskim otocima za Udinina života bio u sastavu Istarskog okruga sa sjedištem u Pazinu (1825.–1860.)⁴⁶, a potom pokrajine odnosno markgrofovije Istre sa sjedištem u Poreču, s vlastitim Saborom i "Vladom". Pokrajina je – zajedno s Goričkom i Trstom – dio Austro-ilirskog primorja s namjesništvom u Trstu, a za Krk i otoke bio je nadležan kotarski kapetanat sa sjedištem u Malom Lošinj. U prvome razdoblju otok je osjetio Metternichov germanski apsolutizam, koji je ipak, kao dugi period mira, utjecao na zalječenje rana zadobivenih dugim napoleonskim ratovima⁴⁷. Dalmatinsko, istarsko, venetsko i lombardsko područje ostali su okviru Habsburške Monarhije, pa nije došlo do bitnijih promjena u dotadašnjem životu. Otočani nisu imali neposrednije koristi od formalno-pravnoga sloma feudalizma za građanske revolucionarne 1848. godine, jer na otoku – koji je bio nekadašnji dio Mletačke Republike – nije bilo klasičnih kmetskih odnosa, ali je bilo nešto kolona⁴⁸.

⁴² V. lit. u bilj. 1 i 2.

⁴³ Naša Sloga, IV, 1, Trst, 1.1.1873., str. 4, donosi presudu br. 480/1482 kazn. od 24.11. 1873., čiji je prijepis 7.112. ovjeren u C. kr. kotarskom sudu u Krku. Fran Barbalić, *Narodna borba u Istri od 1870. do 1915. godine. (Prema bilješkama iz »Naše Sloge«)*. Zagreb, 1952., str. 31–33, prenosi iz »Naše Sloge« presudu na talijanskom jeziku te u prijevodu na hrvatski jezik.

⁴⁴ *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri. Zbornik*. Zagreb, 1969.; Mirjana Strčić, *Istarska beseda i pobuna*, knj. 1–2, Pula, 1984. i 1985.

⁴⁵ To je učinio i M. G. Bartoli u svojem spomenutom kapitalnom djelu o dalmatskom, tj. o veljotskom jeziku (v. bilj. 9).

⁴⁶ B. Stulli, *Istarsko okružje*, n. dj.

⁴⁷ Usp. lit. u bilj. 1, 2 i 35.

⁴⁸ Zvane Črnja, *Uloga ezonera u zaoštavanju nacionalnog sukoba u Istri*, u: *Hrvatski narodni preporod*, n. zb., str. 335–349; Petar Strčić, *Slom feudalizma u Istri 1848.–49. godine*, Buzetski zbornik, sv. 23, Buzet, 1997., str. 69–78.

Veća je promjena nastala s nepopunjavanjem biskupskih stolica u Osoru (1815.) i Rabu (1822.) te papinom bulom 1828. i carevom potvrdom te odluke sljedeće godine da grad Krk postane sjedište Krčke biskupije u koju su inkorporirane osorska (cresko-lošinjska) te rapska dijeceza, koje su tada ukinute⁴⁹. Prvi put – koliko je do sada poznato – krčki je biskup domaći čovjek: Ivan Antun Šintić iz grada Krka, koji je ujedno postao i prvim biskupom ujedinjene biskupije⁵⁰. Došlo je i do unutrašnjih upravnih promjena, jer je porezni kotar Krk podijeljen na dvadeset poreznih (katastarskih) općinskih jedinica. God. 1850. utvrđeno je osam administrativnih cjelina-općina: Krk, Kornić/Vrh, Baška, Bašćanska Draga, Vrbnik, Omišalj i Dubašnica, a poslije se spominje i Sv. Fуска. No, 1868. god. pokrajinske vlasti – nastojeći zadržati talijanaško-talijansku vlast u svojim rukama – smanjuju broj općina na četiri; to su Baška, Vrbnik, Omišalj i Krk, a 1872. status općine ponovno je dobio i Dobrinj.⁵¹

Bitnija je promjena, međutim, nastala zabranom rada dotadašnjih privatnih glagoljaških škola, pa i one u Vrbniku, koja je davala svećeničke kadrove i ostalom dijelu Hrvatske, pa i Sloveniji; ipak, te hrvatske škole neslužbeno su se održale još neko vrijeme, a u međuvremenu otvorene javne pučke škole s talijanskim nastavnim jezikom gotovo odmah su pretvarane u hrvatske.⁵²

Naglašavamo glagoljaški kraj i tada⁵³, uz Kastavštinu u Istri⁵⁴, o. Krk je na najzapadnijem hrvatskom prostoru postao glavno uporište hrvatskoga narodnog preporoda, a u okviru njega i političkoga pokreta⁵⁵. Otok je dao i niz pojedinica koji su i bitnije utjecali na život cijele pokrajine. Tako je Bodulija dala svećenika, veoma značajnoga preporoditelja, prvoga poznatog u Istri i na Kvarnerskim otocima, plodnoga pisca – spomenutoga Ivana Feretića iz Vrbnika (1769.–1839.)⁵⁶; o njegovu su djelu prvi pisali Ivan Milčetić i Petar Skok⁵⁷, a opširnije u novije doba Mihovil Bolonić i Mirjana Strčić⁵⁸. Suradnik »Danice« i »Zore Dalmatinske« bio je Vrbničanin Franjo Volarić, kanonik i prepozit u Krku, pisac niza školskih udžbenika na hrvatskom jeziku⁵⁹. Iz stare vrbničke glagoljaške sre-

⁴⁹ M. Bolonić-I.Žic Rokov, *Otok Krk*, n. dj., str. 98.

⁵⁰ Šintić je biskupovao od 1792. do smrti 1837. godine. Isto.

⁵¹ M. Bolonić, *Pet stoljeća*, n. dj., str. 22.

⁵² Usp. lit. u sljedećoj bilj. i u bilj 1.

⁵³ Vjekoslav Štefanić, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, Zagreb 1960.; Mihovil Bolonić, *Otok Krk kolijevka glagoljice*, Zagreb, 1980.

⁵⁴ *Kastav i Kastavština u prošlosti i sadašnjosti*, Sušak, 1931.; Petar Strčić, *Prilog političkoj povijesti Kastavštine*, Zbornik Kastavštine, sv. 1, Opatija, 1978., str. 39–54.

⁵⁵ Usp. lit. u bilj. 1 te Božo Milanović, *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knj. 1, Pazin, 1967., knj. 2, 1973.

⁵⁶ M. Bolonić, *O životu*, n. dj., str. 285–349; M. Strčić, *Temelji*, n. dj., str. 31–58.

⁵⁷ I. Milčetić, *Sitniji prilozi*, n. dj.; P. Skok, *Feretićeve prevod 'Pjesma nad pjesmama'*, n. dj.

⁵⁸ Usp. lit. u bilj. 14.

⁵⁹ M. Bolonić, *Vrbnik*, n. dj., str. 194–195.

dine, u kojoj je djelovao i Feretić, pa i iz Vrbnika općenito, proistekao je niz osoba koje su i znatnije utjecale na život cijele cislajtanijske pokrajine Istre s Kvarnerskim otocima, a među njima su i uzastopna tri krčka biskupa od 1839. do 1893. godine – Bartol Bozanić, dr. Ivan Josip Vitezić i Franjo Anijan Feretić, nacionalno svjesni Hrvati⁶⁰. Oni su, u korist hrvatskoga, npr., i svjesno kršili propise o održavanju službene nastave na o. Krku samo na talijanskom jeziku, uz eventualnu upotrebu i njemačkoga⁶¹.

Štoviše, iz Vrbnika je bio i najznačajniji otočanin u XIX. stoljeću – biskupov brat dr. Dinko Vitezić (1822.–1904.), pravnik, nadsavjetnik Zemaljske vlade Dalmacije u Zadru, aktivni sudionik i tamošnjega preporoda; od 1873. do 1891. godine – uz četiri talijanaško-talijanska zastupnika – bio je jedini hrvatski poslanik iz Istre s otocima u donjem dijelu bečkoga parlamenta, u Carevinskom vijeću. Dinko Vitezić, najznačajniji Hrvat s o. Krka, vođa je prvoga naraštaja hrvatskih preporoditelja Istre s otocima⁶², uz biskupa dr. Jurja Dobrilu iz središnje i svećenika Mata Bastiana iz istočne Istre⁶³.

U Vrbnika je i Dragutin A. Parčić (1832.–1902.), svećenik, leksikograf, filolog, tiskar, prevodilac, fotograf itd.⁶⁴, a također i dr. Franjo Volarić (1851.–1908.), kanonik, generalni vikar Krčke biskupije, apostolski protonotar, od 1887. do 1895. god. zastupnik u Istarskom saboru te od 1902. do smrti prvi predsjednik Staroslavenske akademije u Krku⁶⁵. Prvi urednik prvoga lista za istarsko-otočne Hrvate – »Naše Sloge« u Trstu (od 1870. dalje) bio je s o. Krka: svećenik

⁶⁰ O njima sažete životopise usp. u M. Bolonić-I. Žic Rokov, n.dj., str. 115–116. – Otok je u XIX. st. dao i dubrovačke biskupe Čubranića (iz Baške) i Jedrliću (iz Omišlja), ali za sada ne znamo jesu li i ako jesu – u kojoj su mjeri sudjelovali u političkom ili drugom životu svoga rodnog otoka.

⁶¹ Ivan Gršković, *Školstvo i prosvjeta u Vrbniku u doba crkvene uprave*, p.o. iz Krčkoga kalendara, Zagreb, 1941., str. str. 69–98; Petar Strčić, »Lietopis« i »Kronika« pučke/osnovne škole u Dobrinju, Povijesno društvo o. Krka, Posebno izdanje, sv. 20, i Krčki zbornik, sv. 26.

⁶² Antun Barac, *Dinko Vitezić. (Jedno poglavlje nacionalne borbe o Istri)*. Nova Evropa, VI, 12, Beograd, 21.12.1922., str. 381–392, *Rasprave i kritike. Izabrana djela*. Sv. 2, Beograd, 1964., str. 184–200 i *Književnost Istre i Hrvatskog primorja*, Zagreb-Rijeka, 1968., str. 180–193; Petar Strčić, *U povodu jednoga pismenog kontakta Augusta Šenoe i Dinka Vitezića 1880. g.*, Riječka revija, XIII, 3, Rijeka, 1964., str. 207–212, *Dinko Vitezić i ribarstvo uz istočnu obalu Jadrana u drugoj polovini XIX stoljeća*, Jadranski zbornik, sv. 6, Rijeka-Pula, 1963–1965., str. 341–370, *Pismo Dinka Vitezića Vatroslavu Jagiću (1891–1893)*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 11–12, Rijeka, 1966–1967., str. 201–220 i *Dopisivanje Dinko Vitezić-Josip Juraj Strossmayer (1870–1904)*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 14, Rijeka, 1969., str. 171–264.

⁶³ O njima usp. M. Strčić, *Temelji*, n. dj., str. 59–114.

⁶⁴ Daroslav (Klement Bonefačić), *Dragutin A. Parčić*, Krk, 1903.; Mihovil Bolonić, *Parčićeva tiskara na Glavotoku*, Rijeka, 1965. Časopis Zadarska smotra, XLII, 3, Zadar, 1993. u cjelini je posvećen Parčiću.

⁶⁵ M. Bolonić, *Vrbnik*, n. dj., str. 202–203.

Antun Karabaić iz Punta⁶⁶. Prvi član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti s o. Krka i dugogodišnji voditelj više institucija u Rimu koje su poznate pod imenom Zavoda sv. Jeronima bio je kanonik, slavist i povjesničar dr. Ivan Črnčić iz Polja⁶⁷, pouzdanik Strossmayera i Račkoga pri Sv. Stolici. Filolog Ivan Milčetić iz Milčetića (1853.–1921.) bio je drugi član JAZU s o. Krka; ostavio je dubok pečat u hrvatskoj znanosti, znatnim dijelom posvećujući svoj opus rodnoj Boduliji; između ostaloga, bio je od 1896. god. urednik Akademijina »Zbornika za narodni život i običaje«⁶⁸.

I dalje: druga stalna hrvatska institucija u pokrajini (nakon kastavske »Čitalnice«), a nakon kratkotrajne malološinske prva stalna na Kvarnerskim otocima te prva s hrvatskim nazivom bila je »Hrvatska čitaonica« u Vrbniku (od 1871. dalje)⁶⁹. U tome svome rodnome mjestu D. Vitezić je u godini Burburove smrti (1898.) ustanovio jednu od najvećih privatnih knjižnica u Zapadnoj Hrvatskoj, a koja djeluje i danas kao Biblioteka »Vitezić«⁷⁰.

Na talijanaško-talijanskoj strani, usprkos tome što je u prosjeku imala znatno više školovanih ljudi, nema toliko istaknutih osoba. Među njima se osobito ističe veoma marljiv skupljač kulturne baštine Nikola (Niccolo) Udina Algarotti iz grada Krka (1781.–1838.)⁷¹ te Nikola (Niccolo) Grego iz Omišlja (1836.–1914.), nastavnik i književnik koji se afirmirao u sjevernoj Italiji, gdje se »pridružio talijanskom pokretu za ujedinjenje«⁷². Dugogodišnji kotarski krčki liječnik, spomenuti G. Cubich iz Gorice, za kojega Milčetić kaže da je bio »okorjeli Talijanaš i neprijatelj Hrvata«⁷³, u svojim je djelima dao niz priloga povijesti i drugim oblastima života o. Krka, pa je tako u nešto više teksta zabilježio i postojanje veljotskoga i vlaškog jezika⁷⁴.

⁶⁶ Petar Strčić, *Nekoliko podataka o otoku Krku i Našoj Slogi 1870. godine*, Krčki zbornik, sv. 1, Krk, 1970., str. 397–434. i *Oko pokretanja »Naše Sloge«*, Pazinski memorijal, sv. 1, Pazin, 1970., str. 17–37.

⁶⁷ Tade Smičiklas, *Dr. Ivan Črnčić. Čitao u sjednici historijsko-filologijskoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 18. studenoga 1897.* Ljetopis JAZU za 1897., sv. 12, Zagreb, 1898., str. 244–262; Mirjana i Petar Strčić, *Život i djelo dr. Ivana Črnčića (1830.–1897.)*, Krk-Dobrinj, 1997.

⁶⁸ August Musić, *Ivan Milčetić*, Ljetopis JAZU za 1923., sv. 38, Zagreb, 1924., str. 38.

⁶⁹ Mihovil Bolonić-Petar Strčić, *Zapisnici sjednica i skupština »Hrvatske čitaonice« u Vrbniku 1871.–1829.*, Povijesno društvo o. Krka, Posebna izdanja, sv. 1 i Krčki zbornik, sv. 4, Krk, 1971.

⁷⁰ *Zaklade koje ustrojiše braća: Dr Ivan Josip Vitezić i Dr Dinko Vitezić*, Krk, 1901.

⁷¹ Više u njemu u poglavlju 6.

⁷² Katica Ivanišević, *Sažeti pregled kulturnog razvoja*, u: *U povodu 85 godina turizma Omišlja*, Omišalj, 1985., str. 27.

⁷³ Ivan Milčetić, *Arheološko-istorične crtice s hrvatskih otoka*, Vjestnik Hrvatskoga arheološkoga društva, VI, 2, Zagreb, 1884., str. 54.

⁷⁴ Usp. Cubichevo djelo u bilj. 2.

4. Usprkos navedenim primjerima, kao i činjenici – kako rekosmo – da je tada Talijana uglavnom bilo u gradu Krku, dok je u ostalim dijelovima otoka živjelo samo nekoliko pojedinaca te nešto talijanaša, vladajući talijanaško-talijanski sloj u pokrajini uspijevaao je nametati svoju apsolutnu vlast i na otoku u cjelini⁷⁵. Bilo je to usko vezano ne samo s općim iredentističkim posezanjem za hrvatskom (i slovenskom) obalom općenito⁷⁶ već i s prozaičnim materijalnim probicima koje je vlast nosila sa sobom; o tome je otvoreno govorio i dr. Vitezić u bečkome parlamentu – Carevinskom vijeću⁷⁷. Već je spomenuto da se o. Krk u prvoj polovici XIX. st. počeo gospodarski oporavljati nakon posljedica dugih Napoleonovih ratova, kao i to da na otoku nije bilo kmetskih odnosa koji bi negativno djelovali na gospodarstvo prije ukidanja kmetstva 1848. godine (bilo je nešto kolona).⁷⁸ No u drugoj polovici XIX. st. otok je zadesilo – kao i hrvatsku obalnu privredu općenito – katastrofalan udarac: slom privrede zasnovane uglavnom na jedru i na vinogradu⁷⁹. Budući da država nije pružila pomoć, otočani su potražili spas u sve većem iseljavanju, osobito u prekomorske zemlje⁸⁰; taj se proces razvio do te mjere da je Baška u razdoblju od 1869. do 1880. god. izgubila 72% svoga prirodnog priraštaja. Negativan demografski razvoj općenito »doveo je otok Krk u kritičnu situaciju«, pa je »od 1857. do 1900. god. apsolutni prirodni priraštaj otoka iznosio 10.467 stanovnika«, ali od toga je »izgubljeno 4.445 stanovnika ili 42,5% stanovnika, odnosno 103 stanovnika prosječno godišnje. Preostalih 6.022 stanovnika ili 17,5% zadržalo se na otoku«⁸¹.

⁷⁵ M. Bolonić-I. Žic Rokov, n. dj., str. 75–74. Ta dvojica autora – štoviše – tvrde: »Pa za vrijeme Austrije i u Krku je bilo tek nekoliko doseljenih obitelji koje su imale talijansko prezime« (str. 75). Ta je tvrdnja točna, ali oni zanemaruju Talijane koji u gradu Krku žive otprije. Naime, god. 1890./91. u općini Krk zabilježeno je 1449 Talijana i 508 Hrvata (B. Milanović, 2. izd., n. dj., str. 290); bez obzira na to što se među Talijanima spominje i niz Krčana i otočana s hrvatskim prezimena, nema sumnje da je znatan dio Talijana i starijega podrijetla u gradu Krku.

⁷⁶ Usp. lit. u bilj. 36–39.

⁷⁷ Dinko Vitezić, *Poslanica kojom obavješćuje svoje birače o svojem zastupničkom djelovanju u zadnjih dvih saborskih razdobljih*, Trst, 1885., i *Druga poslanica kojom obavješćuje svoje birače o svojem zastupničkom djelovanju u saborskom razdoblju 1885 do 1891*, Trst, 1891; Petar Strčić, *Gospodarska problematika u prvoj Vitezićevoj »Poslanici«*, Pazinski memorijal, sv. 3, Pazin 1972., str. 143–166.

⁷⁸ Z. Črnja, *Uloga ezonera*, n. dj., str. 335–349; P. Strčić, *Slom feudalizma*, n. dj., str. 69–78.

⁷⁹ Slobodan Štampar, *Borba jedrenjača s parobrodima u Hrvatskom primorju*, Historijski zbornik, sv. 2, Zagreb, 1949; Viktor Vitolović, *Razvoj vinogradarstva u Istri od 1860. do 1914. s posebnim obzirom na ekonomsko jačanje istarskih (hrvatskih) seljaka*, u: Hrvatski narodni preporod, n. zbornik, str. 477–489.

⁸⁰ Ivan Čizmić, *Prilog za životopis Nike Grškovića istaknutog hrvatskog iseljenika*, Krčki zbornik, sv. 1, Krk, 1970., str. 371–382.; Anton Bozanić, *Hrvatsko iseljništvo u Sjedinjenim Američkim Državama i Krčani u New Yorku*, Povijesno društvo o. Krka, Posebna izdanja, sv. 28, i Krčki zbornik, sv. 34, Krk–New York, 1996.

⁸¹ Petrica Novosel-Žic, *Kretanje stanovništva otoka Krka od 1857. do 1971. godine*, Krčki zbornik, sv. 6, Krk, 1975., str. 141.

Zbog sve plodnijih preporodnih rezultata rada Vitezićeve generacije na o. Krku i od 80-ih godina nadolazećih mlađih Laginjinih snaga⁸² talijanaško-talijanska vladajuća grupa krenula je u silovitu, ali zakašnjelu ofenzivu, pa tako i na o. Krku. Ovdje je pogotovo bilo slabih rezultata, jer se nisu mogle spriječiti posljedice sazrijevanja političke svijesti – saznanje da hrvatski otočani svojom apsolutnom brojčanom većinom u svih šest otočnih zajednica mogu odnijeti pobjedu na izborima za općinska, pokrajinska i državna tijela⁸³. Tako je 1883. god. prva prešla u domaće ruke općina Dobrinj⁸⁴, a sljedeće godine i vrbnička⁸⁵. Više se nije moglo spriječiti ni uvođenje hrvatskoga jezika kao službenoga u škole i u općinske urede. Stoga su talijanaško-talijanski do tada vladajući predstavnici na o. Krku nastojali sačuvati svoju prevlast barem u gradskoj općini Krk, na njegovu prostranom području koje je obuhvaćalo oko trećinu teritorija i broja stanovnika o. Krka. No znatno silovitija u djelovanju druga, Laginjina generacija preporoditelja u pokrajini – naraštaj Starčevićevih pravaša⁸⁶, koje je svesrdno podržao i stari D. Vitezić (inače i dalje pristalica Strossmayer-Dobriline hrvatske varijante južnoslavenskoga otpora Beču, Budimpešti, Berlinu i Rimu)⁸⁷ – krenula je i ovdje u iznenadnu, odrješitu političku akciju, koja je pokazala sve veću nemoć protivnika.

Uspjesima mladoga naraštaja znatno je osobno pripomogao i stari Vitezić, koji je kao nadsavjetnik financijske prokureture dalmatinske pokrajine u Zadru 1884. god. prisilno umirovljen. Naime, te je godine u donjem domu bečkog parlamenta održao veoma oštar prototalijansko-protuiredentistički govor⁸⁸, a napao

⁸² Usp. lit. u prethodnim bilješkama, a napose u bilj. 1, 43, 53, 54, 61, 83 te: Petar Strčić, *Povratak u Istru. Laginja i kraj "kuderovštine" u Kastavštini*, Dometi, IV, 6, Rijeka, 1971., str. 69–81, *Vjekoslav Spinčić o zrinsko-frankopanskoj uroti*, Historijski zbornik, sv. 25–26, Zagreb, 1972–1973., str. 327–341 i *O pravaštvu u Istri i na Kvarnerskim otocima krajem 60-ih i početkom 70-ih godina 19. stoljeća*, Historijski zbornik, sv. 29–30, Zagreb, 1976–1977., str. 347–364; Mirjana i Petar Strčić, *Hrvatski istarski trolist. Laginja, Mandić, Spinčić*. Rijeka, 1996.

⁸³ M. Bolonić-I. Žic Rokov, n. dj., str. 75.

⁸⁴ Frane Barbalić, *Narodna borba u Istri od 1870. do 1915. godine. (Prema bilješkama iz »Naše Sloge«)*. Zagreb, 1952., str. 44.

⁸⁵ Isto, str. 45.

⁸⁶ Usp. lit. u bilj. 81 te Mirjana Gross, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973.

⁸⁷ Usp. lit. u bilj. 59 i 87 te Mirjana Gross, *O ideološkom sustavu Franje Račkoga*, Zbornik Zavoda za povijesne znanosti JAZU, sv. 9, Zagreb, 1979., str. 5–33.

⁸⁸ Dinko Vitezić, *Discorso proferito nella camera dei deputati a Vienna il di 14 marzo a. c. dal deputato Domenico Dr. Vitezić durante la discussione del preventivo per l'anno 1884. Traduzione dall'originale testo tedesco*. Trst, 1884., i *Govor narodnog zastupnika dra Dinka Vitezića držan dne 4. marca 1884. u Carevinskom vieću u Beču prigodom proračunske rasprave*, Trst, 1884. Vitezić je u svome govoru kao povod za žestoku kritiku politike Kraljevine Italije i Austro-Ugarske uzeo knjigu Paula Fambrija *La Venezia Giulia. Studi politico-militari*, koja je još 1880. god. objavljena u Veneciji, te djelovanje iredentista od tada do 1884. godine. Fambri, bivši talijanski vojni inženjer, tražio je, uz ostalo, promjenu državne granice između Italije i Austro-Ugarske, utemeljenu 1866., i

je i bečku politiku. Sadržaj toga govora nije bio u skladu s tadašnjom novom državnom politikom⁸⁹, iako se iz Italije otvoreno posezalo i za teritorijem Habsburške Monarhije⁹⁰, pa tako i za o. Krkom. Između ostaloga, Vitezić je istaknuo da je čak u njegov rodni Vrbnik, dakle u potpuno hrvatsko mjesto, poslana učiteljica koja »nije učila hrvatskog jezika niti kano školskog predmeta«, a osposobljena je za rad samo u talijanskim školama⁹¹. Usred Beča, u Carevinskome vijeću, opet je Vitezić upozorio na svoj Vrbnik, na izbore prošle, 1883. godine, kada je vladin povjerenik tri puta poništavao rezultate izbora jer je svaki put pobjeđivao hrvatski kandidat. Isti vladin povjerenik dao je zatvoriti mladoga budućeg doktora prava koji je uskliknuo na hrvatskome (tako je Vitezić i izrekao u bečkom parlamentu): »Živio Cesar!« te »Živili Hrvati!«; a on je, oduševljen hrvatskom pobjedom, uzvikivao i u čast Franje Josipa I.⁹² Predsjedavajući parlamenta često je ali neuspješno pokušavao Vitezića prekinuti u govoru. Upravo zbog tih i drugih veoma oštih kritika bečke politike u korist talijanaško-talijanskih predstavnika u Istri s Kvarnerskim otocima te talijanskoga iredentizma općenito, Vitezić je odmah, još iste godine umirovljen, te je u studenome u Krku otvorio odvjetničku pisarnu; istoga su mjeseca bili i izbori za općinska tijela u Krku⁹³.

5. Posljednjega desetljeća Udinina života naglije oživljava nacionalno-politički život i njegova rodnoga grada. Naime, grad Krk⁹⁴ stoljećima je u potpunosti bio u rukama predstavnika romanskoga dijela pučanstva, koje se vremenom profiliralo u talijansko. No, i u sâm grad Hrvati su veoma rano ulazili i u njemu ostajali⁹⁵. Stalno hrvatsko "sabijanje" Romana odnosno Talijana u zidine Krka s ostaloga dijela otoka može se pratiti i preko starih romanskih toponima koji su učestaliji što su bliže gradu Krku⁹⁶; njih ima i na području između dobrinjskoga,

---

to tako da se, između ostaloga, i Istra uključi u Italiju. Težinu toj knjizi daje i ocjena koju je – na Fambrijevu molbu – Fambriju kao svoje pismo poslao bivši talijanski ministar i senator Ruggiero Bonghi te je objavljeno kao uvod u Fambrijevu knjigu. Knjiga je u Italiji izazvala znatnu pažnju, pa je Vitezić stoga nju i uzeo kao povod svoje intervencije u parlamentu, ističući niz negativnih primjera odnosa vlasti u Istri prema Hrvatima i Slovencima.

⁸⁹ Italija se nastoji uključiti u preraspodjelu svjetskih kolonijalnih prostranstava (Giorgio Candeloro, *Storia dell'Italia moderna*, sv. 6, *Lo sviluppo del capitalismo e del movimento operaio 1871–1896*, Milan, 1978., str. 145 i dalje), pa se 1882. u Beču pridružila savezu Beča i Berlina (isto, str. 157–166; A. F. Pribram, *The Secret treaties of Austria-Hungary*, sv. 1, Cambridge, 1920–1921., str. 64–73).

⁹⁰ Usp. bilj. 87.

⁹¹ D. Vitezić, *Discorso*, n. dj., str. 20 i *Govor*, n. dj., str. 38.

⁹² Isto, str. 18, odnosno 33.

⁹³ F. Barbalić, n. dj., str. 45.

⁹⁴ Osim lit. u prethodnim bilj. usp. i A. M. Fiorentin, n. dj. u bilj. 5.

⁹⁵ U darovnici, npr., od 8.5.1295. god. govori se: »(...) doma sua (...) quae posita est in Curia Domini Miraslavich« (A. M. Fiorentin, n. dj., II. izd., str. 368).

⁹⁶ P. Skok, *Studi toponomastici i Slavenstvo i romanstvo*, n. dj. u bilj. 2.

krčkog i vrbničkog areala, prema središnjem otočnom prostoru. To je područje ulazilo u najplodnije otočne dijelove⁹⁷, pa je i prirodno da su ga Romani/Talijani najdulje zadržali. Višestoljetna vladavina Mletačke Republike⁹⁸ te dolazak znatnoga broja Talijana-austrijakanata iz venetsko-lombardskih područja – koje je 60-ih godina Habsburška Monarhija u ratnim porazima morala prepustiti tek formiranoj Kraljevini Italiji – znatno su utjecali na otpornost talijanaško-talijanske grupacije u zadržavanju nadmoćnih pozicija na cijelome otoku, pa je tako ona suvereno vladala i najvećom općinom na otoku. Ona je obuhvaćala i puntarsko, vrško, korničarsko, dubašljansko i poljičko područje. No na izborima za općinska tijela u načelu nisu sudjelovali predstavnici tih prigradskih hrvatskih sela, pa je do nagloga preokreta došlo kada su se na izborima 1880. god. iznenađeno u Krku pojavili hrvatski izbornici na čelu sa župnicima Poljica, Kornića i Punta. Izbori su donijeli veliki uspjeh hrvatskomu pokretu. No talijanaško-talijanski vladajući sloj bio je još uvijek toliko jak da je mogao dati načelnika iz svojih redova; ali, on je morao obećati da će sa selima korespondirati na hrvatskom jeziku, iako Hrvata nije htio prihvatiti niti za mjesto općinskoga tajnika. U nastojanju da se ipak nekako ukloni hrvatska opasnost sa samih vratiju Burburova Krka, a u kojem su se sada uzburkali i tamošnji Hrvati, mahom u najdonjem tadašnjem društveno-hijerarhijskom statusu, iz Krka je inicirano formiranje zasebne općine koja bi obuhvaćala zapadni krčki prigradski areal; tako su u nju od 1881. god. ušla područja Poljica i Dubašnice u jugozapadnom dijelu otoka s nizom sela⁹⁹. No u pozadini takva poteza postojala je takva izborna igra da su pobijedili "šarenjaci" – ovisnici o politički i gospodarski moćnim Talijanima u gradu Krku i tamošnjim talijanašima¹⁰⁰. Tako se uspjelo zadržati kontrolu nad tim zapadnim dijelom o. Krka¹⁰¹, pa se "šarenjaštvo" ovdje duže i zadržalo. Ni to što je 1892. god. porezna općina Poljica dobila vlastito upravno vijeće¹⁰² nije pomoglo očuvanju talijanaško-talijanskih interesa, koji su bili protivni većinskom pučanstvu. God. 1897. definitivno je pobijedila hrvatska stranka; propala su, npr., i nastojanja iredentističke pokrajinske organizacije »Lega nazionale«. To je udruženje upravo u godini Burburove smrti 1898. u Dubašnici

⁹⁷ P. Šimunović, *Istočnojadranska*, n. dj., str. 73. Poglavlje *Krk, Rab i Pag u svjetlu toponimije* je na str. 59–89, sa šest karata.

⁹⁸ Utjecaj Venecije osobito je bio jak u doba neprekinute njezine vladavine, od 1480., kada je otok otela Frankopanima, do 1797., kada je Republika prestala postojati.

⁹⁹ M. Bogović-I. Žic Rokov, n. dj., str. 75; imala je sjedište u Sv. Antonu, pa u Bogovićima. Ta je općina sa sjedištem u istome mjestu nedavno obnovljena s imenom Dubašnica-Malinska.

¹⁰⁰ F. Barbalić, n. dj., str. 367.

¹⁰¹ O tome području usp. Krčki zbornik, sv. 16 te »Posebno izdanje« Povijesnog društva o. Krka, sv. 9: *Otok Krk. Zapadni dio*. Krk 1968.

¹⁰² M. Bolonić, *Pet stoljeća*, n. dj., str. 23.

osnovao talijansku osnovnu školu, koja je ubrzo morala biti zatvorena jer nije imala učenika¹⁰³. No kad je i Puntat zatražio vlastitu općinu – odbijen je¹⁰⁴. U međuvremenu su se i Puntari masovno počeli uključivati u izbore, pa je 1884. god. na općinskim izborima u Krku opet pobijedila hrvatska strana, i to ne samo u III. već i u I. općinskom tijelu¹⁰⁵. Stoga su talijanaško-talijanski predstavnici – u nastojanju da sasvim ne izgube vlast čak i u samome gradu Krku – ipak odlučili riješiti problem Puntara, pa su oni s Korničarima 1885./1886. uspjeli dobiti vlastitu općinu¹⁰⁶. Općina Krk ostala je udružena samo s poreznom općinom Vrh, te je njoj ostala samo jedna šestina onih stanovnika koji su se javno deklarirali kao Hrvati; ostali su se i dalje smatrali Talijanima¹⁰⁷.

Doduše, predstavnici vlasti uspjeli su 1885. dobiti rješenje o poništenju rezultata izbora u općini Krk, ali su zato te iste godine prvi put izgubili i Dubašnicu¹⁰⁸ i Bašku; izbori u Baški za III. tijelo trajali su tako od 7. siječnja ujutro (od 9 sati) tijekom cijeloga dana pa preko noći i završili tek 8. I. u 7 sati ujutro¹⁰⁹. I na ponovljenim izborima u Krku u III. tijelu opet je pobijedila hrvatska strana, pa su mandat vijećnika dobili veoma ugledni predstavnici: dr. Dinko Vitezić¹¹⁰, kanonik dr. Franjo Volarić¹¹¹, Miroslav Celebrini¹¹², Antun Karabaić i Juraj Segulčić¹¹³. S obzirom na to da su se sve talijanaško-talijanske žalbe na neregularnost izbora pokazale neopravdanima, konačnim rješenjem Vrhovnoga suda u Beču o regularnosti izbora (branitelj je bio sâm D. Vitezić) općinskim je načelnikom 1887. god. izabran Antun Karabaić, Hrvat¹¹⁴. A u međuvremenu, 1885. godine, Vitezić je i treći put pobijedio u tzv. vanjskim, tj. seoskim općinama istočne Istre te Kvarnerskih otoka, pa je ovaj put jednoglasnim izborom zadržao svoje zastupničko mjesto u Carevinskom vijeću u Beču, i dalje kao jedini parlamentarni zastupnik apsolutne hrvatske i slovenske narodnosne većine u markgrofoviji¹¹⁵.

¹⁰³ M. Bolonić-I. Žic Rokov, n. dj., str. 367. – O toj organizaciji usp. Ante Cukrov, *Pro Patria i Lega Nazionale u sustavu istarskog školstva*, Nova Istra, god. III., sv. IX., br. 2, Pula, 1998., str. 243–257.

¹⁰⁴ M. Bogović-I. Žic Rokov, n. dj., str. 74.

¹⁰⁵ F. Barbalić, n. dj., str. 45.

¹⁰⁶ M. Bolonić-I. Žic Rokov, n. dj., str. 48.

¹⁰⁷ B. Milanović, n. dj., str. 289.

¹⁰⁸ F. Barbalić, n. dj., str. 45.

¹⁰⁹ Isto, str. 47. No, trajanje izbora u Baški nije bilo raritet, jer izbori, npr., u Pazinu su te iste 1886. god. trajali 12 dana (isto, str. 47–48).

¹¹⁰ Usp. lit. u bilj. 61 i 76.

¹¹¹ Usp. lit. u bilj. 1.

¹¹² I. Milčetić, *Sitniji*, n. dj., str. 13, bilj. 1, govori o M. Celebriniju kao o »krčkom veleposjedniku, za apsolutizma drž. odvjetniku u Hrvatskoj« (tj. u Banskoj Hrvatskoj).

¹¹³ F. Barbalić, n. dj., str. 48.

¹¹⁴ Isto, str. 178; B. Milanović, sv. 2, n. dj., str. 290.

¹¹⁵ F. Barbalić, n. dj., str. 46. Usp. i lit u bilj. 61 i 76.

God. 1889., opet u vanjskim, seoskim općinama kotara Krk-Cres-Lošinj, u Istarski sabor također su izabrana samo dva hrvatska zastupnika, i to s o. Krka dr. Franjo Volarić i Dinko Seršić¹¹⁶; u gradovima je izbore dobio Giovanni Mario Craglietto, talijanaško-talijanski predstavnik. No odnos snaga već je bio takav da je raniji kapetan kvarnerskotočnoga kotara, dakle i o. Krka, poznati hrvatski neprijatelj i novopostavljeni vladin povjerenik u Istarskom saboru vitez Aleksander Ellusheg iznenada pokazao znanje hrvatskoga jezika, pa je novi sastav sabora pozdravio ne samo uobičajeno na talijanskom već i na hrvatskom jeziku. Bilo je to »prvi put, što se od strane predsjedništva i vladinog povjerenika u saboru čula hrvatska riječ«¹¹⁷. Ipak, tek 1892. god. predsjednik Sabora dr. Matteo Campitelli prvi je put bez prigovora primio interpelaciju na hrvatskom jeziku, i to upravo od zastupnika dr. Franje Volarića s o. Krka, rođenoga Vrbničanina¹¹⁸. Taj se svećenik osobito iskazao i u zaštiti sve ugroženije glagoljice, koja je prisilno gotovo iščeznula u Istri, a time je nestajalo hrvatskoga jezika u bogoslužju uopće¹¹⁹.

Na o. Krku su talijanaško-talijanski predstavnici bili u defenzivi, pa se tako dogodilo da je u samome gradu Krku 1895. god. osnovana »Hrvatska čitaonica«, koja je imala i tamburaški zbor; u godini Burburove smrti (1898.) osnovano je i hrvatsko »Krčko učiteljsko društvo«¹²⁰. Sljedeće je godine novi biskup dr. Antun Mahnić (tako se na o. Krku potpisivao Anton Mahnič, Slovenac) osnovao tiskaru »Kurykta«¹²¹, u kojoj će štampati hrvatske knjige i glasila (i glagoljskim slovima) te njima utjecati na pokretanje hrvatskoga katoličkog pokreta i u Banskoj Hrvatskoj, u okviru mađarskoga dijela Monarhije¹²².

U međuvremenu desetljećima su bezuspješno podnošene molbe za osnivanje službene javne gimnazije ili sjemeništa na hrvatskom jeziku u pokrajini, no to u o. Krku nisu uspjeli učiniti ni biskupi I. J. Vitezić i F. A. Feretić¹²³. Konačno je, ipak, akcijom D. Vitezića i drugih – a ona se poklopila i s ranijom željom

¹¹⁶ F. Barbalić, n. dj., str. 55.

¹¹⁷ Isto, str. 56.

¹¹⁸ Isto, str. 65.

¹¹⁹ B. Milanović, sv. 2., n. dj., str. str. 338.

¹²⁰ M. Bolonić-I. Žic Rokov, n. dj., str. 312.

¹²¹ O toj je tiskari podrobnije pisao Mate Polonijo, *Štamparija »Kurykta« u Krku*, Jadranski zbornik, sv. 5, Rijeka-Pula, 1962., str. 116–138.

¹²² O Mahniću postoji opsežna literatura; usp., npr., Ignacije Radić, *Biskup Mahnić*, Slavenska Požega, 1940.; Mahnićev simpozij v Rimu, Celje, 1990.; Antun Bozanić, *Biskup Mahnić. Pastir i javni djelatnik u Hrvata*. Povijesno društvo o. Krka, Posebna izdanja, sv. 16, Krčki zbornik, sv. 22, i *Analecta croatica christiana*, sv. 26, Zagreb-Krk, 1991.; Jure Krišto, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.–1918*. Zagreb, 1994.; Mario Strecha, *Hrvatsko katoličanstvo*, Zagreb, 1998.

¹²³ Vjekoslav Štefanić, *Historijski podaci o srednjoj školi u Krku (XV–XIX st.)*, Krčki zbornik, sv. 3, Krk, 1971., str. 26–28.

Franjevačke provincije sa sjedištem u Zadru da osnuje svoju gimnaziju – god. 1894. u franjevacu na o. Košljunu u Puntarskom zaljevu proradila prva najviša hrvatska obrazovna institucija u pokrajini Istri s Kvarnerskim otocima. Ta je gimnazija imala privatni karakter, ali su učenici mogli nostrificirati ispite i svjedodžbe¹²⁴.

Krčani su se isticali u Burburovo doba i u ostalim dijelovima pokrajine; spominjali smo već istupe nekih zastupnika u Istarskom saboru. Boduli su kadrovima i znatno pomagali Istru. Tako je, npr., 1889. god. općinski tajnik u Pazinu postao Ivan Žic Kancelarić¹²⁵, god. 1894. općinski načelnik u Buzetu dr. Matko Trinajstić¹²⁶, a njegov brat dr. Dinko Trinajstić sljedeće je godine došao na čelo Pazina¹²⁷; obojica su bili i zastupnici u Istarskom saboru¹²⁸. Njihov, pak, ujak D. Vitezić, prestavši biti parlamentarnim zastupnikom 1891. godine (Krčani su odmah dali povjerenje njegovu nasljedniku Vjekoslavu Spinčiću, svećeniku, profesoru i publicistu iz Kastavštine¹²⁹), postao je prvim predsjednikom znamenite prosvjetne Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru, koja je u znatnoj mjeri suzbila nastojanja organizacije »Lega nazionale« da osniva talijanske škole u hrvatskim naseljima Istre i Kvarnerskih otoka¹³⁰.

Borba za vlast u Burburovu Krku nastavila se i dalje. Postojeći zakonski propisi bili su takvi da je sada postala doista bitna brojčana većina stanovništva; talijanaško-talijanska vladajuća grupa u pokrajini nastojala je na različite načine za sebe pridobiti što više Hrvata (a na sjeveru Istarskog poluotoka Slovence). Tako se dogodilo da je 1890./91. god. u općini Krk zabilježeno čak 1.449 Talijana i "Talijana", od kojih dio s hrvatskim prezimenima, a samo 508 Hrvata. Talijanaško-talijanski vrh pokrajine toliko je snažno na o. Krku podržavao opstanak svoje vlasti da je u gradu Krku hrvatska politička strana postala nemoćna pa 1894. god. i nije sudjelovala na izborima u općini Krk; talijanaško-talijanska grupa sada je opet imala tu općinu u svojim rukama. Međutim, s obzirom na to

¹²⁴ Ivo Peran, *Prva hrvatska gimnazija u Istri i na Kvarnerskim otocima. Uz 100-godišnjicu osnutka Franjevačke gimnazije i zavoda na Košljunu (1894–1994)*. Teološki časopis, II, 2, Rijeka, 1994., str. 327–330 i *Košljunska gimnazija – prva hrvatska gimnazija na području Istre i Kvarnerskih otoka*, Ljetopis, sv. 1, 75. godina srednje škole u Krku, Krk, 1997., str. 50–54; Petar Strčić, *Košljun i njegov franjevački samostan. Povijesni pregled s izborom literature*. Rijeka, 1994., str. 58–59.

¹²⁵ F. Barbalić, n. dj., str. 57.

¹²⁶ Isto, str. 69.

¹²⁷ Isto, str. 70; usp. i Bogumil Vošnjak, *Dr. Dinko Trinajstić*, Beograd, 1939.

¹²⁸ Usp., npr., F. Barbalić, n. dj., str. 71. O braći Trinajstić usp. lit u prethodnoj bilj. te Petar Strčić, *Četiri krčka advokata u političkom životu Istre i Kvarnerskih otoka*, Odvjetnik, XVIII, 9, Zagreb, 1968., str. 231–252.

¹²⁹ M. i P. Strčić, *Hrvatski istarski trolist*, n. dj.

¹³⁰ Viktor Car Emin, *Moje uspomene na Družbu sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb, 1953.

da je na otoku tada bilo 92,5% Hrvata¹³¹ te s obzirom na ukupni razvoj nacionalno-političkih odnosa na otoku, ta talijanaško-talijanska pobjeda više i nije bila toliko bitna. Događaji na otoku, pa i u samome gradu Krku, odvijaju se mimo te grupe – spominjali smo, npr., osnivanje »Hrvatske čitaonice« i tiskare »Kurykta« u samome gradu Krku, a već je na pragu bilo osnivanje i Staroslavenske akademije¹³². Stoljetni vlastodršci potkraj Udinina života postaju gotovo marginalizirani na otoku, te će dobiti veće značenje još samo dva puta, i to u našem vijeku – u vrijeme talijanske okupacije o. Krka poslije I. svjetskog rata i u prve dvije godine II. svjetskog rata¹³³.

6. Cjelokupni taj veoma razvijeni nacionalno-politički život i brojni sukobi, a napose u posljednja dva desetljeća Burburova života, imali su snažan utjecaj i na sudbinu pojedinih obitelji, pa tako i na krčke Udine. Naime, nacionalno-politički sukobi – bitno povezani i s gospodarskom problematikom i odnosima – imali su negativan odjek i unutar same obitelji Udina, jer se jedan njezin dio osjećao Talijanima, a drugi dio Hrvatima. Taj je rascjep doveo do cijepanja i Limene glazbe, osnovane u prvoj polovici stoljeća, koju je od 1895. god. vodio Josip Udina. God. 1905. došlo je do nacionalne podjele i među glazbenicima. Na poticaj samoga krčkoga biskupa Antuna Mahnića dio glazbenika osnovao je vlastitu, hrvatsku limenu glazbu, a nju je – kao hrvatski rodoljub – nastavio voditi Josip Udina, raniji voditelj zajedničkog orkestra¹³⁴. I danas je jedan dio Udina hrvatske, a drugi talijanske narodnosti; neki pripadnici te obitelji žive u Hrvatskoj, pa tako i u gradu Krku, a drugi u Italiji.¹³⁵

U XIX. st. ta je obitelj imala dvojicu znamenitih svojih pripadnika. Uz Antona (Antonio) Udinu Burbura, koji je poznat uglavnom u romanskim jezikoslovnim krugovima, u glazbenom i bibliotekarskom svijetu veoma je poznat prije spomenuti Nikola (Niccolo) Udina Algarotti.

¹³¹ B. Milanović, sv. 2., str. 290.

¹³² Vjekoslav Štefanić, *Staroslavenska akademija u Krku (1902.–1927.)*, Croatia sacra, XIII–XIV, 22–23, Zagreb, 1944., i p. o., str. 3–56; Ante Živković, *Dodatak k članku »Staroslavenska akademija«*, isto; Petar Strčić, *Staroslavenska akademija u Krku i njezino povijesno značenje*, Pazinski memorijal, XIX, 23–24, Pazin, 1995., str. 91–98; *Staroslavenska akademija i njezino značenje. Prilozi sa znanstvenoga skupa održanog u povodu devedeste obljetnice osnutka Staroslavenske akademije, Zagreb-Krk, 18–21. studenoga 1992.*, Slovo, sv. 44–46, (1994–1996), Zagreb, 1996.

¹³³ V. lit. u bilj. 36.

¹³⁴ Anton Udina, *120-obljetnica krčke Limene glazbe*, Krčki zbornik, sv. 5, Krk, 1972., str. 343.

¹³⁵ Zahvaljujem Antonu Udini iz Krka, umirovljenom tajniku Osnovne škole u Krku (o njemu više u tekstu kasnije), na podacima koje mi je potvrdio 4.11.1998. god. u telefonskom razgovoru. – Usp. prethodnu bilješku. – God. 1815. u župnom stanu u Kortama započeo je djecu poučavati kapelan Marco d'Udine; time započinje i život škole u tome slovenskom primorskome mjestu. D'Udine je bio i školski podnadzornik (Nada Murato, *Ravnikova dedeščina v Kortah*, Kopar, 1995., str. 10). Za sada ne znamo ima li taj D'Udine iz Kortama kakve veze s krčkim Udinama.

Taj Udina rođen je 1791. u Krku, a umro je 1838. god. u Beču; pretpostavlja se da se osjećao Talijanom, a nadimak je uzeo prema obitelji u Italiji, koja mu je bila dobročiniteljska¹³⁶. Osnovno te početno bogoslovno obrazovanje stekao je u rodnome gradu, bogoslovnu školu nastavio je u Splitu, a visoku naobrazbu dovršio je na elitnom Augustineumu u Beču, koji su, npr., završili i biskupi Strossmayer, Dobrila i Vitezić. Bio je kateheta u Krku, profesor talijanskog jezika i literature u Salzburgu te rektor francuske crkve sv. Ane u Beču. Uz svoj duhovnički poziv, bavio se i skladanjem te skupljanjem glazbenog i knjižnog materijala. Prikupio je veoma opsežnu i vrijednu kulturnu baštinu, te je Stolnoj crkvi u gradu Krku oporukom 1826. i dodatkom oporuci 1833. god. ostavio tri velike zbirke. Jedna sadrži oko 10.000 knjiga i zbornika, a druga se sastoji od oko 3.000 muzikalija (među njima su i djela Beethovena, oba Haydna itd., s autografima niza glazbenika, pa tako i s Mozartovom rukom upisanim podacima. Užem zavičaju odužio se i veoma vrijednom zbirkom glazbenih instrumenata, među kojima je bilo i onih iz ruku Stradivarija, Guarnerija, Amatija i drugih. Sve je to kulturno blago iz Beča u Krk preneseno odmah nakon Udinine smrti, 1839. godine. Muzikalije su 1935. god. prenesene u Hrvatski glazbeni zavod u Zagrebu, te su predmetom znanstvenih istraživanja, dok je jednu od najvrednijih violina nakon II. svjetskog rata posudio znameniti violinist umjetnik Zlatko Baloković i sada se nalazi u palači HAZU u Zagrebu¹³⁷.

Prvi direktor Udinine knjižnice – koja je bila javnoga tipa – postao je spomenuti krčki liječnik i polihistor G. Cubich, koji je 1842. god. bio tajnik Odbora za uređenje Algarottijeve biblioteke te za osnivanje čitaonice uz nju. Potom je osnovano i »društvo uz biblioteku i čitaonicu za sastajanje i zabavljanje –

¹³⁶ O Udini usp. M. Bolonić-I. Žic Rokov, *Otok Krk*, n. dj., str. 199, 201, 302, 303, 305, 309, 312. Ta dvojica krčkih povjesničara i svećenika (prvi je iz Vrbnika, a drugi iz Punta) donatora zovu Nikola Udina Algarotti, smatrajući da je Algarotti nadimak koji je on kasnije usvojio. No uobičajilo se da se Udinin nadimak stavlja na prvo mjesto: Josip Andreiss, *Algarotti-Udina, Nikola*, Enciklopedija Jugoslavije, sv. 1, Zagreb, 1955., str. 64, i Algarotti-Udina, Nikola, Muzička enciklopedija, sv. 1, Zagreb, 1958., str. 32; Josip Andreis-Ivona Ajanović, *Algarotti-Udina, Nikola*, Enciklopedija Jugoslavije, sv. 1, Zagreb, 1980., str. 106–107. U Hrvatskom leksikonu, sv. 1, Zagreb, 1996., str. 10, međutim, za *Algarotti, Nikola* učinjena je uputnica na *Udina (Algarotti), Nikola*. U Hrvatskoj enciklopediji, sv. 1, Zagreb, 1999., str. 147 piše ovako: *Algarotti, Nikola (Nikolaus, Niccolò) (pr. ime Nikola Udina)*. Hrvatski biografski leksikon, sv. 1, A–Bi, Zagreb, 1983., nema Algarottija, što znači da se može očekivati da će natuknica o njemu biti pod Udina.

¹³⁷ Isto, te I. Milčetić, *Sitniji prilozi*, n. dj., str. 16–17, bilj. 1; Josip Andreiss, *Povijest glazbe*, Zagreb, 1874., str. 130 i 135; Bojana Ivančević, *Muzička zbirka knjižnice Udina Algarottija*, Rad JAZU, knj. 337, Zagreb, 1965., str. 393–436; Petar Strčić, *Nikola Udina Algarotti iz Krka i njegova ostavština*, Riječka revija, XV, 2, Rijeka, 1966., str. 157–158; Vjera Bonifačić, *Tematski katalog zbirke muzikalija Nikole Udine Algarottija*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, sv. 1–2, Zagreb, 1968., str. 15–25. Ponešto drukčije podatke od naših usp. Vedrana Juričić, *Vodič kroz glazbene knjižnice i zbirke Zagreba*, Zagreb, 1998., str. 54–55 i 57–58; Emil Čić, *Pregled zagrebačkih glazbenih zbirka*, Hrvatsko slovo, V, 193, Zagreb, 1. I. 1999., str. 2.

'Casino'«¹³⁸. Biblioteka je postala privlačan centar i sastajalište mjesne inteligencije, a 1868. god. službeno je čitaonica osnovana kao njezin pridruženi dio. Bila je prva takve vrste na o. Krku, ali nije bila samostalna¹³⁹. Službeno se isticalo da ona ima izvanstranački i izvannacionalni karakter, ali uz to što se u njoj govorilo samo talijanskim i njemačkim jezikom, isticao se i hrvatski duh. A taj je duh morao biti vrlo jak kad je dr. Dinko Vitezić mogao biti izabran za direktora. Takvoga protivnika talijanaško-talijanska stranka nije podcjenjivala, iako je općenito bila u defenzivi. Stoga je ta stranka, zajedno s kotarskim vlastima, prvih godina zadnjega desetljeća XIX. st. pokušala zavesti svoju kontrolu u toj uglednoj instituciji. Otpor članova »Čitaonice pridružene Biblioteci Algarotti« na čelu s Vitezićem, međutim, bio je toliko jak i dobro organiziran, da je kotarski povjerenik Prinzig jednostavno 1893. god. zabranio svaku djelatnost čitaonice do odluke namjesničkih tijela u Trstu.¹⁴⁰ Kako smo već napomenuli, Algarotti je prvi – koliko se za sada zna – upozorio i druge na postojanje vlaščkoga govora na o. Krku, u Poljicima, i to još prije 1825. godine¹⁴¹.

U XIX. st. isticao se u Sušaku (današnji istočni dio Rijeke) Dinko Udina iz Krka, učitelj koji je 1865. god. došao u osnovnu školu na Trsat¹⁴². Ovdje je postao i njezin upravitelj. Na toj je školi proslavio pola stoljeća svojega rada u prosvjeti, pa ga je vladar Franjo Josip odlikovao Srebrnim križem, najvišim odlikovanjem koje je u Austro-Ugarskoj mogao dobiti jedan nastavnik za svoj prosvjetni rad¹⁴³. Nadomak (tadašnjoj) mađarskoj Rijeci isticao se rodoljubnim hrvatskim djelovanjem, pa je – s Franom Udinom – potkraj stoljeća bio i jedan od utemeljitelja (potonje) znamenite trsatske hrvatske čitaonice¹⁴⁴.

U naše dane¹⁴⁵ osobito se isticao kao kulturni radnik na o. Krku još jedan

¹³⁸ Prigodom otvaranja biblioteke za javnost 6. siječnja 1842. Cubich je napisao da će uz knjižnicu biti organizirani herbarij i lapidarij te će biti snabdjeveni svime »što je sposobno privući pažnju stranaca«. M. Bolonić-I. Žic Rokov, *Otok Krk*, str. 309, smatraju da se pomišljalo na turiste.

¹³⁹ Prva samostalna bila je »Hrvatska čitaonica« koja je u Vrniku osnovana 1871. godine.

¹⁴⁰ Naša Sloga, XXIII, 4, Trst, 26. I. 1893., str. 2; Petar Strčić, *Pismo osnivačkog odbora čitaonice u Vrniku Dinku Viteziću 1871. godine*, Riječka revija, XIII, 1–2, Rijeka, 1964., str. 96.

¹⁴¹ I. Milčetić, n. dj., str. 12–13.

¹⁴² Darinko Munić, *Opća pučka škola na Trsat u izvješću njenoga ravnajućega učitelja Dinka Udine 1898.*, Sušačka revija, II, 8, Rijeka, 1994., str. 71–73.

¹⁴³ Danijel Kokić, *150 godina djelovanja*, u zborniku *Trsat. 150-godišnjica Osnovne škole 1819–1969.*, Rijeka, 1969., str. 30 i 33 i *Malo nepresušno vrelo: Osnovna škola »Trsat« u Rijeci*, Pazinski memorijal, XXII, 22, Pazin, 1991., str. 184.

¹⁴⁴ Zdenko Matrljan, *Narodna čitaonica*, u zborniku *Trsat od davnih do današnjih dana*, Rijeka, 1982., str. 72.

¹⁴⁵ God. 1970. Franjo Matejčić (*Prezimana na otoku Krku*, Krčki zbornik, sv. 1, Krk, 1970., str. 469) objavio je da na o. Krku živi 24 nosioca prezimena Udina, i to samo u gradu Krku. God. 1994. bilo je Udina i u Rijeci (*Telefonski imenik Republike Hrvatske 1994/95. VIII. Primorsko-goranska županija*. Str. 199) i Zagrebu (isto, sv. I., knj. 1. O1 *Grad Zagreb i Zagrebačka županija*. Str. 824).

Udina, ali također Hrvat – Burburov imenjak Anton (rođen je u Krku 1921.), dugogodišnji voditelj Limene glazbe u gradu Krku¹⁴⁶ i donedavni (treći po redu) tajnik Povijesnoga društva o. Krka¹⁴⁷ te tajnik Osnovne škole u Krku (u miru)¹⁴⁸. Uz spomen Limene glazbe u gradu Krku potrebno je reći da su veoma značajnu ulogu u njezinu životu imali upravo Udine, pa se, dakle, Algarotti nije jedini iz obitelji istaknuo na glazbenom polju. Naime, iako se tvrdi da je Limena glazba osnovana 1855. godine¹⁴⁹, postoji podatak da je 1832. god. postojao neki orkestar, a Josip Udina, rođen 1829., kao 16-godišnjak učio je svirati u limenoj glazbi, znači da je postojala već 1845. godine; taj Udina svirao je i u starosti. Od 1893. do 1895. glazbu je vodio Udina Bolini (nije utvrđeno ime), a od tada do 1905. god. Josip, sin pok. Josipa, spomenutoga prvog poznatog člana orkestra. God. 1905., rekosmo, došlo je u glazbi do rascjepa, pa je poticajem biskupa Mahnića osnovana hrvatska limena glazba, koju vodi prethodni voditelj Josip Udina¹⁵⁰.

7. I na kraju nešto više o u filološkom svijetu slavnom Antonu Udini Burburu i o opće usvojenoj tvrdnji da je on posljednji govornik veljotskoga dalmatskog jezika; od mine je poginuo 10. lipnja 1898. god. u 6.30 sati¹⁵¹, pa se kaže da je to rijedak primjer uvida u točan trenutak nestanka jednoga jezika.

Već je glavni istraživač veljotskoga M. G. Bartoli govorio i o "epigonima", pa je tako spominjao da su ponešto riječi iz toga jezika znali i pripadnici drugih

¹⁴⁶ A. Udina, *120-obljetnica*, str. 343–346.

¹⁴⁷ To Društvo djeluje od 1970. kao podružnica Društva za hrvatsku povjesnicu (Savez povijesnih Društava Republike Hrvatske) (Nikola Španjol, *Kako je potekla i provedena zamisao da se izda zbornik o otoku Krku*, Krčki zbornik, sv. 1, Krk, 1970., str. 589–592; Božo Frgačić Tomić, *Oko osnivanja Povijesnoga društva otoka Krka*, isto, str. 533–584; Petar Strčić, *Iz rada povijesnoga društva o. Krka*, isto, str. 595–692); do danas je Društvo priredilo mnogo simpozija i niz izložaba, a izdalo je 40 svezaka »Krčkoga zbornika« (dva su u pripremi), 35 »Posebnih izdanja«, dva sveska »Male knjižnice« i dva sveska o Bašćanskoj ploči (Petar Strčić, *Izveštaj o radu Povijesnoga društva o. Krka 1988–1997.*, Historijski zbornik, sv. 50, Zagreb, 1997., str. 336–338).

¹⁴⁸ Usp. bilj. 132.

¹⁴⁹ M. Bolonić-I. Žic Rokov, *Otok Krk*, n. dj., str. 313.

¹⁵⁰ A. Udina, *120-obljetnica*, n. dj., str. 344–345. Nakon odlaska talijanskoga okupatora 1921. god. i dijela talijanaško-talijanskih građana iz grada Krka, orkestar ostaje bez dijela svirača, pa prestaje raditi. Glazbu obnavlja Franjo Udina, koji ju vodi od 1922. do 1941., do druge talijanske okupacije o. Krka. Za vrijeme okupacije Talijani (1941.–1945.) i Nijemci (1943.–1945.) nisu uspjeli obnoviti rad krčke Limene glazbe. Glazba je obnovljena odmah nakon oslobođenja o. Krka u travnju 1945., te je nastupila na proslavi. S obzirom da je Franjo Udina preminuo nekoliko mjeseci prije, glazbu vodi Faustin Udina. Spomenuti Anton Udina (pok. Antona) glazbu je vodio niz godina. (A. Udina, *120-obljetnica*, n. dj., str. 344–345).

¹⁵¹ Usp. literaturu s romanističkim sadržajima u bilješkama. Tako npr., smatra i Pavao Tekavčić, *O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslavenskoga romanstva u svjetlu toponomastike*, *Onomastica Jugoslavica*, sv. 6, Zagreb, 1976., str. 36.

obitelji, npr., Karabaić¹⁵², Orlić i Maračić¹⁵³, kao i neki drugi nosioci romanskih ili talijanskih prezimena¹⁵⁴. Bartoli se oslonio na Burbura – Krčanina – kao najboljega informatora, odnosno izvor obavijesti o veljotskome. Karabaići, Orlići i Maračići su iz Punta i susjednih mjesta, doduše s užega nekadašnjeg areala grada Krka, možda talijanaši, možda i Hrvati, pa se može pretpostaviti da je i ono što su znali od veljotskoga bilo naučeno ili usvojeno od drugih. Za Burbura kao ispitanika je, pak, i sâm Bartoli rekao da je »ein schlechtes Subjekt! Er hat mehrere von den schlechten Eigenschaften gehabt, die man bei den Gewährsmännern nicht sehen will, dagegen sehr wenige gute«¹⁵⁵.

Zbog toga su u svojim fonološkim istraživanjima na temelju Bartolijeva djela oprezni i Pierre Swiggers¹⁵⁶ i Robert Lee Hadlich. Rezimirajući 1961. god. rezultate svojih istraživanja o fonološkoj povijesti veljotskog jezika R. I. Hadlich piše ovako: »Bartolija je poslužila sreća jer je bio u mogućnosti provesti dosta vremena s Antoniom Udinom, posljednjim govornikom veljotskog, uspjevši prepisati korpus od otprilike deset tisuća trijeći aktualnog govora. Taj korpus predstavlja rad jednog lingvista s jednim obavjesnikom. On prema tome sadrži najpouzdanije raspoložive podatke na kojima se temelji i ova analiza.«¹⁵⁷ No nešto ranije u tekstu Hadlich piše da u svoje djelo »*Das Dalmatische* Bartoli nije uključio samo svoj prijepis jezika posljednjeg govornika veljotskog, nego i prijepis svih prijašnjih istraživača. U želji da u knjigu uključi sve, on je propisno objavio podatke iz svakojakih izvora, uključujući i tri riječi za koje se jedan obavjesnik sjetio da ih je čuo davno prije«¹⁵⁸. Nešto kasnije piše: »Nadalje, poteškoće dolaze i od samog obavjesnika. Najvažniji je čimbenik to što se Udina nije služio veljotskim dvadesetak godina, pa je bio sklon – posebice u ranom razdoblju kontakata s Bartolijem, govoriti izravno venecijanskim, ili 'veljotizirati' venecijanske riječi, što je, dakako, proizvelo znatno variranje. Osim što je znao venecijanski, koji je vrlo sličan njegovom svakidašnjem veljotskom, Udina je znao i nešto

¹⁵² M. G. Bartoli, sv. 1., n. dj., str. 15–16. – Svećenik, kanonik svetojeronimskog Zavoda u Rimu i hrvatski narodni preporoditelj Antun Karabaić iz Punta postao je 1870. god. jedan od osnivača i prvi urednik prvoga hrvatskoga lista Istre i Kvarnerskih otoka »Naša Sloga« (Matko Mandić, *Ante Karabaić*, Naša Sloga, XXXIX, 4, Pula, 25. I. 1906., str. 1; Petar Strčić, *Pismo Antuna Karabaića Dinku Viteziću uoči parlamentarnih izbora u Istri 1873.*, Istarski mozaik, sv. 3–4, Pula, 1966., str. 159–164). Hrvat i aktivan sudionik hrvatskoga pokreta bio je i još jedan Antun Karabaić koji je 1887. god. postao načelnik grada Krka (F. Barbalić, n. dj., str. 178; B. Milanović, n. dj., sv. 2, str. 290).

¹⁵³ Isto, str. 42.

¹⁵⁴ Isto, na v. mj.

¹⁵⁵ M. Bartoli, n. dj., knj. 1., str. 22–23.

¹⁵⁶ Pierre Swiggers, *Fonološki sustav veljoštine*, Fluminensia, X, 1, Rijeka, 1998., str. 55–65.

¹⁵⁷ R. I. Hadlich, *Fonološka povijest*, n. dj., str. 25–26.

¹⁵⁸ Isto, str. 25.

crkvenog latinskog jer je imao ulogu nižeg crkvenog funkcionara; znao je i fur-lanski jer je radio u predjelu Italije gdje se govori tim dijalektom; govorio je i hrvatski ili srpski. Uz to što je kao obavjesnik bio vrlo neprikladan – prema Bartoliju bio je i nagluh, a nije imao ni zubi. Nedostatak je zubi morao dovesti do stanovitih nesporazuma, posebice kad su u pitanju bili piskavi suglasnici¹⁵⁹.

Pišući 1968. god. o osobitostima u veljotskome te nadovezujući se na tekst u kojem govori o povijesnim uvjetima u kojima su romanski govori nestali u nas, Petar Guberina je rekao i sljedeće: »Neki njihovi ostaci još se mogu naći u XV vijeku, jedini veljotski, koji je u cjelini otkrio Bartoli, pruža nam podatke o romanskom govoru u Dalmaciji u XIX vijeku. Ali, ovaj veljotski, koji je Bartoli proučavao, poznavali su u njegovo vrijeme jedino nekoliko osoba, a njegov osnovni informator, *Udina-Burbur*, bio je takav subjekt koji nijedan dijalektolog ne bi izabrao kad bi mogao naći boljega. Stalni putnik, zaručen sa slavenskom djevojkom, sjećajući se naročito veljotskog preko sjećanja svojih roditelja, ne poznavajući dobro ni venecijanski, ni slavenski, ni veljotski, *Udina-Burbur*, iako dragocjen jer je rijedak, ne može nažalost da nam ulije povjerenje u autentičnost svog veljotskog govora. Rječnik i fonetski oblici koje nam je Bartoli ostavio u baštinu kao rječnik i fonetske oblike veljotskog izlaze dakle iz jedne određene epohe i iz jedne sasvim određene historijske situacije (...)«¹⁶⁰.

Ono do čega je P. Guberina došao na temelju jezične analize potvrđuju i ostali istraživači, a nama suvremeni poznavatelji ondašnjih krčkih prilika dodaju i ponešto više. Naime, sada pok. mons. Ivan Žic Rokov, kanonik, generalni vikar i kancelar Krčke biskupije, povjesničar otoka te napose grada Krka, u kojem je proveo i najveći dio svoga plodnoga životnoga vijeka¹⁶¹, zatim sada također pok. Ljubo Karabaić, školski savjetnik i povjesničar o. Krka, obojica Puntari, te spomenuti živući Anton Udina iz grada Krka rekli su autoru ovoga članka da su i neki drugi (talijanski i hrvatski) članovi obitelji Udina, kao i neki pripadnici drugih krčkih porodica, poznavali veljotski dijalekt, i to poslije tragične smrti sedamdesetsedmogodišnjega Burbura u lipnju 1898. godine. Štoviše, rekla su ta trojica, bilo je ljudi koji su poznavali taj dalmatski jezik i bolje od Burbura.

Zanimljiv je i jedan podatak u novinskoj vijesti o nesreći koja je iznenada skratila Burburov život. U njoj se izričito kaže da je on posljednji u svojoj generaciji koji je poznao i govorio – mi podcrtavamo – *odlično* stari romanski

¹⁵⁹ Isto, str. 26.

¹⁶⁰ Petar Guberina, *Da li je veljotska diftongancija romanska? Da li monoftonzi ili diftonzi karakteriziraju staroveljotski?* Rad JAZU, knj. 327, Zagreb, 1962., str. 53–54. Usp. i Guberinin rad: *La diphtongaison vegliote est-elle une diphongaison romane?* Zbornik u čast Petru Skoku o stotoj obljetnici rođenja (1881–1956), Zagreb, 1985., str. 181–191.

¹⁶¹ Petar Strčić, *Ivan Žic. In memoriam*. Historijski zbornik, sv. 38, Zagreb, 1985., str. 342.

dijalekt Krk¹⁶². Dakle, novinski dopisnik dopušta mogućnost da je bilo i drugih koji su govorili veljotski, ali *manje* odlično. Štoviše, Antonio Ive, popisujući krčke veljotske pjesme, kao informatora je na prvome mjestu naveo trideset-osmogodišnju Burburovu kćer Caterinu Udina, a ne Mariju i Margheritu Vassilich od 80 i 81, odnosno Mariju Brusich od 82 godine; doduše, možda je to učinio i zbog Caterinina oca (spominje ga u zagradi, uz kćerino ime)¹⁶³. No iako su i neki drugi pripadnici obitelji Udina te pripadnici nekoliko drugih krčkih obitelji poznavali veljotski, Bartoli i Antonio Ive zadržali su se uglavnom na Burburovu znanju, odnosno znanju njegove kćeri. Po mišljenju spomenutih Žica, Karabaića i Udine to je bilo zato jer je Burbur bio veoma elokventan i otvorene naravi (na što, možda, upućuje i njegov nadimak¹⁶⁴), znao se nametnuti, a bio je poznavatelj i izvanotočnog svijeta. Istraživači su se možda stoga uglavnom oslonili na njega, a ne na neke druge osobe jednostavnije prirode, koje su život provodile uglavnom zatvorene u gradu Krku. Dakle, moglo je biti ljudi i s boljim znanjem veljotskoga te dakako i onih koji su bili pismeni a znali su također veljotski, ali na njih – s pravom – istraživači nisu računali kao na dobre informatore¹⁶⁵.

God. 1968. R. I. Hadlich piše da se veljotski romanski jezik na o. Krku govorio do 1899., ali se pri tome ne poziva na izvor¹⁶⁶. Ne uzimajući to u obzir, kao ni to da je sam Bartoli spominjao i druge informatore za veljotski, prevoditelj Hadlichova djela na hrvatski jezik ili priređivač za objavljivanje 1998., međutim, naglasio je da je 8. lipnja 1898. umro Burbur, "posljednji veljotski govornik", te je to »jedini u jezikoslovlju poznati slučaj da je smrt jedinoga preostalog izvornoga govornika ujedno do u sekundu označila i smrt jednoga organskoga jezika«¹⁶⁷, što je i opće filološko mišljenje.

¹⁶² M. G. Bartoli, sv. 1., n. dj., str. 14–15. Vijest je objavljena u glasilu »La Sera«, dodatku tršćanskoga lista »Mattino«, III, 882, Trst, 14.6.1898.

¹⁶³ Antonio Ive, *Canti popolari in vegliote odierno*, Archivio per la tradizione popolari, sv. 22, 1902., str. 111–127, 307–314, 501–514.

¹⁶⁴ Možda bi na tu otvorenost ukazivalo i jedno od objašnjenja riječi "burbero". Naime, M. G. Bartoli, sv. 2., n. dj., str. 177, nije siguran u značenje riječi "burbur" pa uz nju stavlja riječ "burbero?". A "burbero", npr., označuje i čangrizava, mrzovoljna, mrka, osorna, otrešita, opora, stroga čovjeka, a "burbanza", npr., znači i razmetljivost, nadutost, odnosno "burbanzoso" 'razmetljiv', 'nadut'. A. M. Fiorentin, n. dj., i sama Krčanka, Burbur prevodi pučki riječju Barbar.

¹⁶⁵ Udine u gradu Krku, koji su potkraj prošloga stoljeća poznavali veljotski, nisu svi bili siromašni ribari, kako bi se dalo shvatiti iz enciklopedijskoga članka P. Skoka, *Dalmatski jezik*, n. dj., Enciklopedija, 1956., str. 653, i Enciklopedija, 1984., str. 371.

¹⁶⁶ Roger I. Hadlich, *The Phonological History of Vegliote*, Chapel Hill, The University of North Carolina Press, 1968. te spomenuti prijevod *Fonološka povijest (...)*; usp.: Nadja Mifka-Profozić, *Smrt jednog jezika. Riječki filološki dani. Predstavljene su dvije publikacije – Zbornik radova s prošlog filološkog skupa, te »Fluminensia« posvećena veljotskom jeziku*. Novi list, LII, 16302, Rijeka, 5. 12. 1998., str. 49.

¹⁶⁷ Isto, str. V.

Ne treba smetnuti s uma ni nacionalno-političku situaciju: po mišljenju spomenutih Burbur se iskazivao kao pripadnik talijanskoga naroda, a Bartoli je izričito u svome na talijanskom jeziku napisanom uvodu (u obliku pisma roditeljima, na Kvarneru, u ljeto 1896. godine) u svoje na njemačkom jeziku tiskano voluminozno djelo o veljotskome napisao i ovo: »Non solo in questa forma esteriore, ma pure in tutto il resto, m'attenni alla piu scrupolosa imparzialità, seguendo l'intento di studiare le origini dell'italianità di Dalmazia«¹⁶⁸. M. G. Bartoli do kraja se života zalagao za poznato talijansko-iredentističko rješenje istočnojadranskog problema¹⁶⁹.

9. Ovdje je potrebno na trenutak zastati. Naime, prema Bartoliju Burbur sebe na veljotskome zove Tuone, a Tone nije u prvom redu talijanski već hrvatski hipokoristik; Bartoli ga, pak, zove Antonio, a ne Antun. Značajnije je, međutim, što Bartolijev slavni krčki informator kaže da je sin čovjeka koji se zove »Frane Udaina«, a to je ime samo hrvatsko. Bartoli ga prevodi talijanskom inačicom Francesco¹⁷⁰. S obzirom na hipokoristik Tone, na očevo ime Frane te na to da je bio zaručen sa "Slavenkom" (kako je primijetio i Guberina)¹⁷¹ iz Vrbnika (tj. Hrvaticom, jer drugih Slavenki nije bilo u tome glagoljaškome mjestu), moglo bi se zaključiti da Burbur možda i nije bio uvjereni Talijan, već da je bio u onoj grupi građana Krka i pripadnika obitelji Udina koji su bili talijanaši ili, čak, Hrvati. Ne pozivajući se na to, »jer obrađuje prezimena i prezimensku problematiku hrvatskih građana«¹⁷², Petar Šimunović je prezime Udina svrstao u one koje imaju hrvatsko podrijetlo, pa ih je vezao uz prezime Huđa i njegove izvedenice, među kojima je i Hudina. Utemeljeno je na imenu Hud, što znači mršav, ali poslije je značenje prošireno na loš, nevaljao, zločest, ružan. Štoviše, Šimunović izričito kaže, spominjući upravo Burbura: »Njegov je nadimak *Burbur* nastao kao i u talijanskom *Burbero* 'osoran', 'grub'. S nadimkom *Burbur* pretpostavljam da je u vezi prezime BURBURAN, prošireno po Kvarnerskim otocima«. I dalje: »Slična su imenima Udina, Hude, Hudan imena Grdan, Mrkša, Nemil, Vuk, Zloba, Zlina itd., od kojih su narodnih imena već vrlo rano u nas tvorena vrlo raznolika prezimena«¹⁷³. Dakle, možda se Burbur u svojoj sredini zaista isticao

¹⁶⁸ M. G. Bartoli, n. dj., sv. 1, str. IX, prva rečenica trećega odlomka.

¹⁶⁹ O Bartoliju v. lit. u bilj. 9. Sudjelovao je u nastojanjima postfašističke Italije da zadrži što više teritorija na istočnoj obali Jadrana; tako je surađivao u objavljivanju monografije *Alle porte orientali d'Italia*, Torino, 1945., i zbornika *La Venezia Giulia terra d'Italia*, Venecija, 1946., s člankom *Dialetti e lingue nella Venezia Giulia* (str. 81–90), pretiskano u časopisu *Le lingue estere*, Firenca, prosinac, 1946.

¹⁷⁰ M. G. Bartoli, n. dj., sv. 2, str. 158.

¹⁷¹ P. Guberina, n. dj., str. 54.

¹⁷² P. Šimunović, *Hrvatska prezimena. Podrijetlo, značenje, rasprostanjenost*. Zagreb, 1995., str. 1.

¹⁷³ Isto, str. 77.

kao osoran čovjek ili je to, pak, bila za tadašnje krčke prilike samo otresita, samosvojna i u sebe sigurna ličnost koja je vidjela svijeta pa se nije dala podvrgnuti kanonima za njega male, uske sredine.

I na kraju postavimo još nekoliko pitanja. Bartoli kaže da je Udina u svemu bio "negativac" – "loš subjekt" i kao čovjek i kao informator o veljotskome. Zašto je, onda, od 1890. do 1898. god. Bartoli koristio baš njegove usluge? U Krku je – osim dijela Udina – bilo i drugih starih romanskih odnosno talijanskih obitelji; je li moguće da doista baš nijedan njihov pripadnik nije poznavao veljotski bolje od Burbura? Bartoli koristi usluge i informatora koji nisu autohtoni u gradu, koji su iz okolnih sela i koji su Hrvati; kako to da ti Hrvati iz susjednoga Punta i drugih naselja znaju ponešto veljotskoga, a autohtoni Talijani iz grada Krka ne znaju nimalo? Kako to da veljotski najbolje poznaje Burbur, a prema podacima koje donosi sam Bartoli Burbur je najvjerojatnije iz hrvatskoga, a ne iz talijanskog dijela obitelji Udina? Takva pitanja nismo našli – barem do sada – u postojećoj literaturi o Burburu i veljotskomu. Smatramo da bi se moglo postaviti i još pitanja.

Po našem mišljenju, koje smo već iznijeli kolegama romanistima na spomenutom znanstvenom skupu u gradu Krku 1998. godine, odgovor i na pitanja leže u Bartolijevoj rukopisnoj i književnoj ostavštini. No u literaturi do sada nismo našli podrobnije vijesti o ostavštini toga znanstvenika, stručnjaka i političara iz Labina koji je radni vijek proveo kao sveučilišni profesor u Torinu te ondje i preminuo. Stoga bi najbolje bilo potražiti njegovu rukopisnu i knjižnu ostavštinu, koja bi mogla biti sadržajno veoma bogata, i u njoj pronaći bilješke i drugi materijal – naravno, ukoliko su sačuvani – koji je Bartoli godinama slagao pripremajući dva toma svoga znamenitoga djela *Das Dalmatische*.

S obzirom na to da su se istraživači općenito oslonili samo na Bartolijevo djelo¹⁷⁴ te da nam je veljotski poznat gotovo samo prema onomu što je govorio Burbur, o njemu se samo eventualno može govoriti o kao o posljednjem dalmatofonu. Bio je to čovjek koji je sebe zvao Tuone Udaina, koji je govorio *veclisun* u *Vicli*, kako je sâm Burbur zvao svoj grad na veljotskome¹⁷⁵. Poginuo je na području zapadnoga dijela otoka Krka, koje se upravo na njegovu veljotskom i danas zove Kimp¹⁷⁶, tj. Polje.

Matteo Giulio Bartoli u politici je zastupao talijanska liberalna politička stajališta, pa je o tome 1903. god. objavio i prvu svoju knjigu¹⁷⁷. Međutim, u odnosu

¹⁷⁴ Usp. lit. u bilj. 9 i u drugim bilješkama.

¹⁷⁵ M. G. Bartoli, sv. 2., str. 159.

¹⁷⁶ Prema P. Skoku, *Studi toponomastici*, n. dj., XXIV, 1930., str. 28, br. 32, Komp je singulara, a Kimp plural latinske riječi campus. Usp i Skokovo, *Slavenstvo i romanstvo*, n. dj., str. 34, bilj. 34 te P. Šimunović, *Istočnojadranska*, n. dj., str. 71.

¹⁷⁷ Matteo Bartoli, *Lettere giuliane*, Kopar, 1903.

prema Istri, o. Krku i drugim istočnoobalnim jadranskim područjima zastupao je iredentistička, dakle naglašeno nacionalistička stajališta¹⁷⁸. To se može vidjeti i u njegovu djelu o veljotskom jeziku 1906., a i kasnije, 1945. godine, kada je »nastupio s naglašenih talijanskih stajališta te negirao tezu P. Skoka po kojoj je istroromanski na prijelazu između dalmatskog i retoromanskog«, jer je Bartoli smatrao da je istroromanski samo sjevernotalijanski¹⁷⁹. No bez obzira na iredentistička Bartolijeva stajališta prema Hrvatima (i Slovencima) – pa su tako Vrbničani 1906. god. za njega samo Slaveni – ostaje povijesna činjenica da je Bartoli deset godina istraživao i prvi sustavno proučio dalmatski odnosno veljotski jezik. Štoviše, on je svojim opsežnim dvotomnim djelom udario temelje svim daljim istraživanjima talijanskih, hrvatskih, njemačkih, američkih i drugih istraživača. Bez obzira na to što su »povjesničari lingvističke nejedinstveni u ocjeni Bartolijeve neolingvističke metode«, »romanisti se slažu da je *Das Dalmatische* još uvijek 'enciklopedija dalmatskog'«¹⁸⁰. Međutim, poznato je samo znanstvenicima, pa i to uglavnom užem jezikoslovnom krugu. Na otoku Krku, pa i u gradu Krku o Bartoliju i o veljotskom – osim ponekoga nastavnika talijanskog jezika i još nekog otočanina – danas gotovo nitko ništa ne zna, pa je sadržaj znanstvenog skupa »IV. Skokovi etimološki dani« 1998. god. u gradu Krku bio veliko otkriće za intelektualni dio otočana koji su mu prisustvovali. S obzirom na to da je odavno najavljen prijevod Bartolijeva njemačkoga izdanja na talijanski jezik, bilo bi prirodno da se djelo prevede i na hrvatski jezik.

9. Cijeli životni vijek Antona Udine Burbura, kao i ostalih otočana njegovih suvremenika, protekao je u iznenađujuće dugome mirnodopskom razdoblju, od 20-ih do 90-ih godina XIX. stoljeća. Ni Metternichov (u prvoj polovici XIX. stoljeća) ni Bachov germanski apsolutizam (60-ih godina), niti revolucija i kontrarevolucija 1848./49. s ukidanjem kmetstva nisu omeli gospodarski oporavak i plodniji razvoj Bodulije na raznim područjima. No upravo potkraj Burburova života započele su gospodarske nedaće koje su uzrokovane propašću privrede zasnovane na jedru, a država nije pružila pomoć domaćima da se prebace na parobrode. Jedan od glavnih uzroka krize bile su i uzastopne bolesti vinove loze, koje su sasvim upropastile vinograde i vinarstvo, na što je još došao i državni ugovor između Beča i Rima o povlaštenom uvozu jeftinoga vina iz Kraljevine Italije. Traje znatno iseljavanje otočana, osobito u prekomorske zemlje. Zrelo doba Udinina života obilježeno je i žestokim nacionalno-političkim borbama, nes tankom stoljetne moći malobrojne talijanaško-talijanske grupe u gradu Krku,

¹⁷⁸ Usp. lit. u bilj. 9, 169 i 179.

¹⁷⁹ A. Kovačec, *Bartoli*, n. dj., str. 485.

¹⁸⁰ Isto.

koja je do 80-ih godina vladala i cijelim otokom. Nestaju stoljetne glagoljaške škole, a talijanske se nisu održale, već se uvode hrvatske. Uvodi se hrvatski jezik u službenu upotrebu. Posljedice su to odjeka ilirskoga pokreta i hrvatskoga narodnog preporoda iz Banske Hrvatske, matice zemlje, koja pripada mađarskom dijelu Dualne Monarhije, dok je o. Krk u sastavu austrijskoga dijela te države Hasburgovaca. Upravo u XIX. stoljeću – prvi put nakon 1480., kada su Mlečani knezovima Krčkima/Frankopanima oteli o. Krk – na velika vrata Bodulija je opet ušla u europsku povjesnicu, i to preko objavljenih radova hrvatskih i stranih pisaca o Bašćanskoj ploči i o Frankopanima, s političkom djelatnošću dr. Dinka Vitezića u Beču, sa znanstvenim radovima i s političkom djelatnošću dr. Ivana Črnčića u Rimu, s aktivnošću biskupa dr. Antuna Mahnića, čiji se pokret širio ostalom Hrvatskom te Slovenijom, Bosnom i Hercegovinom itd. A znanosti je o. Krk u XX. st. poznat znatnim dijelom zahvaljujući i Tuonetu Udaini Burburu, koji je tragično preminuo na krčkome Kimpu ravno pred stotinu godina, i za kojega se još uvijek općenito smatra da je bio posljednji znalac dalmatskog jezika s ostacima i staroromanskoga jezika, u njegovu krčkom, veljotskom obliku.

L'île de Krk du temps du "dernier" dalmatophone Anton Udina Burbur (XIX. siècle)

Résumé

Les années vingt du XIXe siècle l'île de Krk, la plus grande île de l'Adriatique, faisait partie du département et, vers les années soixante, de la province/comté de l'Istrie avec les îles de Quarnéro dans la partie autrichienne de la Monarchie d'Habsbourg (dans les limites du Littoral autrichien-illyrien). Après les guerres de Napoléon, sa reconstruction économique réalisée dans la première moitié du XIXe siècle fut annulée dans la deuxième moitié du siècle par la ruine de la production fondée sur la voile et le vignoble. La malheureuse conséquence en fut l'émigration, surtout aux pays d'outre-mer. Les habitants de Krk, qui sont en dizaines de milliers, sont presque tous Croates. Ils sont divisés en six localités (Baška, Dobrinj, Dubašnica, Omišalj, Punat et Vrbnik), vieilles de plusieurs siècles, avec un héritage en écriture croate glagolitique et la messe en vieux-slave (vieux-croate). Jusqu'aux années quatre-vingt, c'est le groupe minoritaire italianisant-italien qui exerce le pouvoir, sont dernier point d'appui étant la ville de Krk, centre administratif de l'île et, pour les îles de Quarnéro,

centre épiscopal. Du côté italianisant-italien il y a eu peu de personnes d'importance majeure. Il y en a plus du côté croate, parmi lesquelles se distingue particulièrement le frère de l'évêque, dr. D. Viteziž (un des meneurs du Mouvement de la renaissance croate dans la province et député au Parlement à Vienne). Aussi, y-avait-il de ce côté toute une série de savants, publicistes, historiens, philologues etc. connus: les prêtres I. Feretiž, dr. I. Èrnèiž (en même temps chanoine à Rome), D. A. Parèiž et I. Milèetiž. Aussi bien, quatre évêques des îles de Quarnéro et deux de Dubrovnik furent-ils d'origine de Krk. Au XIXe siècle cette île a donné à la province de l'Istrie avec les îles de Quarnéro son premier rédacteur du journal croate permanent "Naša Sloga" - 'Notre Concorde' (à Trieste), deux imprimeries (à Glavotok et à Krk), le premier lycée (privé) croate dans la province (à l'île de Košljun), ainsi que la première institution portant le nom croate - "Salle de lecture croate" à Vrbik. L'évêque de Krk dr. A. Mahniž (philosophe, écrivain et politicien) se met à créer l'Académie du vieux-slave et à inciter la recherche scientifique de l'histoire glagolitique des Croates en général. Il développe une activité intense dans le domaine de l'imprimerie et de l'édition et commence à créer le mouvement politique catholique croate dans le reste de la Croatie ainsi qu'en Bosnie et Herzégovine. Une vie politique si intense à l'île de Krk, mais aussi dans toute la province, a eu sa répercussion sur la famille Udina (de la ville de Krk), divisée en une branche croate et une branche italienne. Selon l'opinion officielle, mais douteuse peut-être, de la science philologique, Anton Udina Burbur (Tuone Udaina Burbur) fut le dernier locuteur de la langue romane dalmate, c'est-à-dire de son équivalent nommé "veljotski" (*veljotski* = 'de Veglia' = 'de Krk') qui, jusqu'au XIXe siècle n'existait qu'à l'île de Krk. Burbur est mort en 1898. Il semble qu'il fut de la branche croate de la famille Udina. M. G. Bartoli, se basant dans une mesure significative sur le récit de celui-ci, a publié en 1906. son oeuvre en deux tomes portant le titre de "Das Dalmatische" ('La langue dalmate'), qui est une sorte de l'encyclopédie du dalmate. À l'occasion du centenaire de la mort de Udina, le 6 et le 7 février de 1998, à Krk, la Section des sciences philologiques de l'Académie croate des sciences et des beaux arts a eu un symposium intitulé "Journées étymologiques de Skok", dont le résultat sont les Mélanges où l'on publie la contribution que voici.

Ključne riječi: otok Krk, A. Udina Burbur, veljotski, dalmatski

Key words: island of Veglia, A. Udina Burbur, Vegliot, Dalmatian